

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти**

**Кафедра загальної педагогіки та
педагогіки вищої школи**

ОЛЕКСИШИН АНАСТАСІЯ АНДРІЇВНА

**ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СВІТОВІЙ
РЕАЛЬНОСТІ COVID-19**

Магістерська робота

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:

доцент

(вказуються посада (проф./доц.)

канд. пед. наук

науковий ступінь та вчене звання

Заячук Ю.Д.

прізвище та ініціали наукового керівника

Львів-2022

**Практика організації простору вищої освіти
в світовій реальності COVID-19**

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	4
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СВІТОВІЙ РЕАЛЬНОСТІ COVID-19	11
1.1 Ступінь наукової розробки проблеми дослідження: дистанційна освіта.....	11
1.2 Понятійно-категоріальний апарат дослідження	13
1.3 Дистанційна форма навчання як форма організації вищої освіти до реальності COVID-19.....	13
1.4 Дистанційна форма навчання як основний інструмент організації навчання в реаліях COVID-19.....	23
1.5. Платформи організації простору вищої освіти в світових реаліях COVID-19	27
Висновки до розділу 1	35
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНСЬКИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	37
2.1. Організація освітнього простору вищої освіти в реаліях COVID-19 на прикладі університетів Канади	37
2.2 Практика організації дистанційного навчання в період COVID-19 в Італії.....	41
2.3. Особливості «вимушеного» дистанційного навчання в Китаї.....	45
2.4. Впровадження світового досвіду дистанційної освіти в Україні ...	48
Висновки до розділу 2	54

**РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В РЕАЛЬНОСТІ COVID-19..... 56**

3.1 Зміст та аналіз дослідження особливостей адаптації та ставлення
учасників простору вищої освіти до дистанційного навчання..... 56

3.2. Рекомендації щодо впровадження успішного світового досвіду в
закладах вищої освіти України 63

Висновки до розділу 3 67

ВИСНОВКИ..... 69

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 72

ДОДАТКИ 83

АНОТАЦІЯ

Олексишин А.А. Практика організації простору вищої освіти в світовій реальності COVID-19.

Магістерська кваліфікаційна наукова робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю – 011 «Освітні, педагогічні науки» – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2022.

Об’єкт дослідження. Простір вищої освіти.

Предмет дослідження. Організація простору вищої освіти в період дистанційного навчання COVID-19.

Мета дослідження. Проаналізувати особливості організації простору вищої освіти в реальності COVID-19 задля впровадження позитивного світового досвіду в діяльність закладів вищої освіти України.

В роботі *комплексно розглянуто* процес становлення дистанційної форми навчання в історичному аспекті, *проаналізовано* місце дистанційної форми навчання як інструменту організації навчання в реаліях COVID-19, *здійснено* порівняльний аналіз платформ організації освітнього простору в світових реаліях COVID-19, *емпірично з’ясовано* особливості адаптації та ставлення учасників освітнього простору до дистанційного навчання в світових реаліях COVID-19, *окреслено* рекомендації в контексті використання успішного світового досвіду щодо дистанційного навчання в закладах вищої освіти України.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновку, списку використаних джерел (79 позиції) і додатків. Загальна кількість сторінок – 93, з них 70 сторінок основного тексту.

Ключові слова: дистанційна освіта, дистанційне навчання, COVID-19, платформи дистанційного навчання, простір вищої освіти.

ABSTRACT

Oleksyshyn A.A. Practice of organizing the space of higher education in the world reality of COVID-19.

Master's qualifying research work for obtaining a master's degree in specialty - 011 "Educational, pedagogical sciences" - Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2022.

The object of research. The space of higher education.

The subject of research. Organization of higher education space during the period of distance learning at the time of COVID-19.

The purpose of the study. To analyze the features of the organization of higher education space in the reality of COVID-19 in order to introduce positive world experience in the activities of higher education institutions of Ukraine.

The work *comprehensively considers* the process of formation of distance learning in the historical aspect, *analyzes* the place of distance learning as a tool for organizing learning in the realities of COVID-19, *conducts* a comparative analysis of platforms for organizing educational space in the world realities of COVID-19, *empirically clarifies* the peculiarities of adaptation and attitude of participants of the educational space to distance learning in the world realities of COVID-19, *outlines* recommendations in the context of using successful world experience in distance learning in institutions of higher education.

The work consists of the introduction, three chapters, conclusions to the chapters, conclusions, a list of references (79 items), and appendices. The total number of pages - 93, of which 70 pages of the main text.

Keywords: distance education, distance learning, COVID-19, distance learning platforms, higher education space.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Світові зміни у сучасному просторі вищої освіти характеризуються високою стрімкістю й радикальністю. Усім його учасникам нова освітня реальність принесла нові запити, нові можливості та нові ризики. Успішний розвиток в сучасних умовах, поза сумнівом, ґрунтується на здатності університету як інституції давати швидкі й адекватні відповіді на вимоги часу. До того ж, задачею університету як інституції є не лише відповідати на запити суспільства, а й працювати «на випередження», прогножуючи тенденції та потреби. До того ж, надважливими сьогодні є спільні зусилля і спільні відповіді учасників простору вищої освіти на світові освітні виклики, котрі, власне, і є спільними для всіх.

Протягом останніх двох років перелік світових викликів, що вносять значні корективи у всі суспільні сфери, в тому числі у простір вищої освіти, доповнився викликом, пов'язаним з пандемією COVID-19. Простір вищої освіти всіх країн світу об'єднало «вимушене» дистанційне навчання. Різкий перехід до нової форми організації навчання, будучи серйозним викликом для сучасної вищої освіти, представ у вигляді бар'єру, який необхідно було подолати у найкоротший період. Зазначимо, що сучасна реальність COVID-19 внесла свої зміни до системи вищої освіти як на практичному, так і нормативному рівні, що безумовно свідчить про необхідність дослідження цієї теми більш глибоко та розгорнуто. Цілком зрозуміло, що карантинні обмеження і вимушене переведення життя закладу вищої освіти в онлайн-режим дистанційного навчання потребували адаптивності в контексті освітньої й управлінської складової діяльності університету, що також становить новий виклик, який потребує швидкої відповіді.

Питання дистанційного навчання як форми організації простору вищої освіти в світовій реальності COVID-19 досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Б. Холмберг, Дж. Тейлор, С. Ніппер, М. Мур, Д. Кіген, П.

Холл, І. Бондаренко, О. Вдовіна, В. Шевченко, Т. Пилаєва Ф. Гарєєва, О. Собаєва, Р. Шаран, В. Ключко, Т. Кулинич, М. Чурсанова

Вибір теми нашої наукової роботи «Практика організації простору вищої освіти в світовій реальності COVID-19» зумовлений нагальною потребою у дослідженні всіх аспектів організації простору вищої освіти в світовій реальності COVID-19 не лише у теоретичному аспекті, а й на рівні практичної реалізації – як спроби пошуку відповідей системи вищої освіти на означені суспільні запити.

Об’єкт дослідження: простір вищої освіти.

Предмет дослідження: організація простору вищої освіти в період дистанційного навчання COVID-19.

Метою нашого дослідження є проаналізувати особливості організації простору вищої освіти в реальності COVID-19 задля впровадження позитивного світового досвіду в діяльність закладів вищої освіти України.

Для досягнення мети дослідження нами було поставлено такі **завдання:**

1. Систематизувати процес становлення дистанційної форми навчання в історичному аспекті до початку періоду COVID-19.
2. Проаналізувати місце дистанційної форми навчання як основного інструменту організації навчання в реаліях COVID-19 на прикладі різних країн.
3. Охарактеризувати та здійснити порівняльний аналіз платформ організації освітнього простору в світових реаліях COVID-19.
4. Емпірично з’ясувати особливості адаптації та ставлення учасників освітнього простору до дистанційного навчання в світових реаліях COVID-19.
5. Напрацювати рекомендації в контексті використання успішного світового досвіду щодо дистанційного навчання в закладах вищої освіти України.

Методи дослідження. Щоб вирішити поставлені нами завдання, було використано наступні теоретичні та емпіричні методи дослідження: *теоретичні*

– аналіз літературних джерел та засадничих документів, синтез, порівняння, узагальнення, періодизація, систематизація; *емпіричні* – анкетування, наукове інтерв'ю, якісний та кількісний аналіз отриманих результатів.

Наукова новизна. В роботі *комплексно розглянуто* процес становлення дистанційної форми навчання в історичному аспекті, *проаналізовано* місце дистанційної форми навчання як інструменту організації навчання в реаліях COVID-19, *здійснено* порівняльний аналіз платформ організації освітнього простору в світових реаліях COVID-19, *емпірично з'ясовано* особливості адаптації та ставлення учасників освітнього простору до дистанційного навчання в світових реаліях COVID-19, *окреслено* рекомендації в контексті використання успішного світового досвіду щодо дистанційного навчання в закладах вищої освіти України.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані для удосконалення підходів до організації простору вищої освіти в світовій реальності COVID-19; ознайомлення студентів і викладачів з дистанційною формою навчання як формою організації вищої освіти в реаліях COVID-19, з платформами організації освітнього простору в реаліях COVID-19; під час викладання університетських навчальних курсів «Педагогіка вищої школи», «Експертна діяльність в галузі освіти», «Освітній менеджмент у вищій школі».

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати проведеного дослідження було обговорено на:

1. XVIII Всеукраїнській студентській науковій конференції «Актуальні проблеми освіти в Україні» (Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка, 7 грудня 2021 р.). Тема доповіді: «*Дистанційна освіта як форма організації освітнього процесу*» (див. Додаток Д).

2. Звітній науковій конференції факультету педагогічної освіти ЛНУ імені Івана Франка (Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка,

3 лютого 2022 р). Тема доповіді: *«Платформи дистанційного навчання періоду реалій Covid-19 в закладах вищої освіти»*.

3. Першому міжнародному науковому форумі «Адаптивні процеси в освіті» (Харків, 7-8 лютого 2022 р.). Тема доповіді: *«Дистанційне навчання в реальності COVID-19: адаптивність до змін у просторі вищої освіти»* (див. Додаток Е).

4. XIX Всеукраїнській студентській науковій конференції «Актуальні проблеми освіти в Україні» (Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка, 10 травня 2022 р.). Тема доповіді: *«EDpuzzle, Canva та Kahoot! Як засоби дистанційного навчання в закладах вищої освіти»* (див. Додаток Ж).

5. I турі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт 2021/2022 н. р. зі спеціальності «Освітні, педагогічні науки». Призер конкурсу, нагороджена Дипломом II ступеня (див. Додаток Г).

Публікації. Основні положення дослідження висвітлено у наукових публікаціях:

1. Дистанційна освіта як форма організації освітнього процесу. Матеріали студентських наукових конференцій кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи “Актуальні проблеми української освіти”. – Вип. 16. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – С. 29–33. (одноосібно) [22].

2. Платформи дистанційного навчання періоду реалій Covid-19 в закладах вищої освіти. Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2022. – Вип. 7. – С. 178–180. (у співавторстві з науковим керівником) [8].

3. Дистанційне навчання в реальності COVID-19: адаптивність до змін у просторі вищої освіти. Адаптивні процеси в освіті: збірник матеріалів Першого Міжнар. наукового форуму (м. Харків, 07-08.02.2022 року). Харків, 2022. – Вип. 1 (4) – С. 212–214. (у співавторстві з науковим керівником) [7].

4. EDpuzzle, Canva та Kahoot! Як засоби дистанційного навчання в закладах вищої освіти. Матеріали студентських наукових конференцій кафедри загальної

педагогіки та педагогіки вищої школи “Актуальні проблеми української освіти”. – Вип. 17. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – С. 24–25. (одноосібно) [21].

Крім того, аспекти даного дослідження також обговорювалися шляхом безпосередньої активної участі авторки роботи в *міжнародних гостьових онлайн-лекціях* колег з європейських університетів, організованих науковим керівником в рамках навчальної дисципліни «Експертна діяльність в галузі освіти», яку вона викладає студентам магістратури спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». Гостьовими лекторами були колеги з європейських університетів: Dr. Anne Laiho, доцент кафедри педагогіки факультету освіти університету Турку, м. Турку, Фінляндія (15.12.2021 р.) та Dr. Sonja Mikeska, європейський експерт і консультант в галузі вищої освіти, Центр розвитку якості освіти Університету прикладних наук, м. Мюнстер, Німеччина (21.01.2022 р.).

Структура роботи. Робота містить зміст, вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, який включає 79 позицій (45 українською та 34 іншими мовами) та 7 додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СВІТОВІЙ РЕАЛЬНОСТІ COVID-19

1.1 Ступінь наукової розробки проблеми дослідження: дистанційна освіта

Питання дистанційної освіти було і залишається актуальним вже майже два століття. Незвична раніше і масово поширена зараз форма навчання завжди цікавила науковців у сфері освіти. Звичайно, що кількість зацікавлених осіб з початком глобальної пандемії збільшилось, адже дистанційне навчання стало невід'ємною частиною освітнього процесу за цей час. Проте слід пам'ятати, що аспекти дистанційної освіти розглядалися науковцями і до того.

Основою багатьох досліджень в даній сфері стають фундаментальні роботи наступних науковців: Б. Холмберга, Д. Кігана, Ч. Ведемейєра та О. Петерса. Кожен з яких приніс свої здобутки до розвитку дистанційного навчання. Якщо говорити про Ч. Ведемейєра, то він описував дистанційний формат як «незалежне навчання», що пристосовується та відповідає потребам студента і допомагає йому досягти власних цілей, досліджував питання взаємозв'язку студента та викладача. Б. Холмберг же в одній зі своїх найбільш видатних робіт «Guided didactic conversation in distance education» говорить про дистанційну освіту як про «керовану дидактичну бесіду», яка повинна сприяти засвоєнню матеріалу у процесі співпраці керівника та здобувача освіти, проте навчання повинне залишати собі індивідуальний характер. У своїх дослідженнях Д. Кіган спирався на ідеї О. Петерса та визначав основну особливість дистанційного навчання в тому, що процес викладання та вивчення не пов'язані часовими рамками, а також місцем знаходження. Тим самим він як і Ч. Ведемейєр відділяв навчання (learning) та викладання (teaching). Німецький науковець О. Петерс розробив власну теорію дистанційної освіти, що була пов'язана з процесом індустралізації. Основні ідеї науковця полягали в тому, що дистанційне навчання – це незвичний формат здобуття знань, тому і підходу потребує іншого, а не того, що базується на загальноприйнятих дидактичних

принципах. Тому порівнював дистанційну освіту з індустріальною розробкою товарів і модель «постачання» вважав схожою за структурою та особливостями.

Наступними важливими іменами в безпосередньому процесі періодизації дистанційної освіти в ході її розвитку є Дж. Тейлор, С. Ніппер та М. Мур. Кожен з науковців висував свої критерії у процесі виокремлення того чи іншого етапу становлення дистанційної освіти на освітньому ринку. Завдяки праці С. Ніппера ми посилаємось до періодів дистанційного навчання як до «поколінь». На даний момент ми маємо чітке обґрунтування кожного з п'яти поколінь завдячуючи працям цих педагогів. В працях чітко прослідковується пряма залежність між освітою та розвитком інформаційних технологій та медіа.

Безумовно основну масу досліджень у сфері дистанційної освіти складають саме праці зарубіжних науковців, проте в Україні дане питання також не залишилось без уваги, хоч основні дослідження і припадають вже на XXI століття. Серед науковців можна виділити О. Вдовіну, що не лише розглядала особливості дистанційного навчання, проте і безпосередньо розробкою методики впровадження та ефективного використання даної форми освіти. Наступний педагог з працями якого ми ознайомились є Т. Пилаєва. В працях висвітлює історичний розвиток дистанційної освіти на теренах України та за кордоном. Науковцем досліджено різні інформаційно-освітні технології, в тому числі і платформи для навчання. Р. Шаран, дослідження науковця базуються на вивченні «прогресивної педагогічної технології з сучасними підходами». Науковець досліджував питання дистанційної освіти ще до початку глобальної пандемії та продовжує працювати в даній сфері та дидактично обґрунтовувати технологію дистанційного навчання.

Список науковців, що присвятили свої дослідження питанням дистанційної освіти на всіх її етапах можна продовжувати, так як дистанційний формат навчання на даний момент є провідним у питаннях організації освітнього процесу та потребує глибинного аналізу, адже є багатофакторним та обширним. Тому вважаємо за потрібне зазначити, що питання періодизації

дистанційного навчання та особливостей його імплементації у вищій освіті є актуальним та необхідним на даний момент.

1.2 Понятійно-категоріальний апарат дослідження

«*Дистанційна форма навчання* – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [30].

«*Дистанційна освіта* визначається як формальна освіта в установі, де навчальна група розділена, і де інтерактивні телекомунікаційні системи використовуються для зв'язку учнів, ресурсів та викладачів» [72, 1].

«*Вимушене або екстрене дистанційне навчання (В/ЕДН)* – це тимчасовий перехід викладання в альтернативний режим внаслідок кризових обставин» [5, с.21].

«*Масові відкриті онлайн-курси (МООС)* – це безкоштовні онлайн-курси, на які може зареєструватися кожен. Курси МООС надають доступний і гнучкий спосіб оволодіти новими навичками, просунути свою кар'єру та надати якісний освітній досвід у масштабі» [63].

«*Система керування навчанням (Learning Management System (LMS))* – це веб-програмне забезпечення, призначене для обробки навчального вмісту, взаємодії зі студентами, інструментів оцінювання та звітів про прогрес навчання та діяльність студентів» [55, с. 55]

1.3 Дистанційна форма навчання як форма організації вищої освіти до реальності COVID-19

Масовий «вимушений» перехід до дистанційної форми навчання як форми організації простору вищої освіти у сучасній реальності COVID-19 став

чималим викликом для освітніх інституцій та створив складності у процесі адаптації. Та чи є дистанційна освіта справді чимось новим? Очевидно, що перехід до даної форми навчання – це лише впровадження вже існуючих напрацювань, а «новим» є лише її масовість і безальтернативність. Матеріали, подані у даному розділі, обговорювались автором на XVIII Всеукраїнській студентській науковій конференції «Актуальні проблеми освіти в Україні» (Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка, 7 грудня 2021 р.).

Дистанційна освіта пройшла довгий історичний шлях становлення як самостійна форма навчання, що працює на рівні з традиційною формою організації навчання. Проте дистанційне навчання не завжди виглядало та трактувалось так, як це відбувається зараз. Науковці зазначають, що перші спроби використання даної форми навчання були ще 2000 років тому, коли апостол Павло передавав свої листи з вченням в церкви [58, с.2]. Проте далеко не всі науковці позиціонують дану ідею у своїх дослідженнях, а лише ті, що мають релігійні погляди. Також у дослідженнях вітчизняних педагогів зустрічаються згадки про листування між імператрицею Катериною та Вольтером, коли спілкування відбувалося на рівні вчитель-учень [15]. Ще однією згадкою про спроби дистанційного навчання є оголошення в *Boston Gazette* про набір учнів на навчання до Калеба Філіпса [58, с.2]. В записі було зазначено, що викладач використовує метод «Short Hand» та надсилає навчальний матеріал щотижнево. Згадані приклади мали індивідуальний характер, що суттєво відрізняє їх від масовості, яку забезпечувала дистанційна освіта наступних років.

Першим науковцем, що розробив періодизацію і виділив окремі *етапи розвитку дистанційної освіти* в історичній ретроспективі став С. Ніппер. Процес становлення даної форми навчання він розглянув у вигляді *трьох поколінь*, їхні особливості та межі він подав у праці «Third generation distance learning and computer conferencing» [64].

Перше покоління дистанційної освіти, що було назване кореспондентським або «*single media*» та перші загальноновизнані спроби дистанційної освіти були напряму пов'язані з розвитком друкарства та появою першої поштової марки, а також з іменем Ісаака Пітмана, розробника стенографії та викладача англійської мови. У 1840 році Ісаак Пітман організував навчання своїх учнів шляхом обміну листами [51]. Учні навчались стенографії коротких частин Біблії. Вони отримували завдання та відправляли свої роботи на перевірку. Згодом, у 1843 році було організовано «безкоштовне товариство заочного навчання стенографії», що дозволило зробити процес навчання організованим. Участь могли брати всі охочі абсолютно безкоштовно [15]. Дещо пізніше, у 1856 році, Шарль Туссен і Густав Лангеншайдт, викладачі з Німеччини, використовували дистанційне навчання як спосіб навчання студентів мовам. Вони створили інститут в Берліні, що використовував дану форму навчання як основну [75, с.90]. Надання освітніх послуг шляхом листування отримало назву «кореспондентське» та за своєю суттю було більш схоже на сучасне заочне навчання, ніж на дистанційну освіту як таку. Згодом у світі відкривалось все більше і більше закладів вищої освіти, що працювали за принципом кореспондентського навчання: Лондонський університет (1856 р.), Університет Іллінойса, США (1874 р.), Університет Святого Андрія, Шотландія (1877 р.), Королівський Університет Канади (1889 р.) та інші [35, с.124]. Всього за 60 років, в період 1900-1960-х років було засновано 82 заклади вищої освіти, які працювали за нетрадиційними навчальними програмами та забезпечували кореспондентську та заочну освіту [9]

Одним з науковців, що проводив глибинні дослідження в галузі дистанційної освіти є Б. Холмберг. Суть дистанційного навчання педагог визначав як «керовану дидактичну бесіду» [51]. Академік Дезмонд Кіган окреслив основні риси дистанційного навчання того часу: відокремлення вчителя та його учня (при чому студенти брали участь в освітньому процесі як окремі особи, а не групи осіб, лише ближче до кінця першого покоління

дистанційної освіти почали створюватись групи для навчання); використання засобів масової інформації, пошти [61].

Друге покоління дистанційної освіти та етап становлення дистанційного навчання в більш сучасному розумінні припадає на кінець ХХ століття та перебуває у тісному зв'язку з заснуванням Відкритого Університету Великої Британії та поширенням телебачення та радіо. Цей період був охарактеризований як *«мультимедійна дистанційна освіта»*. Науковці того часу були зацікавлені у використанні технологій, що на той час перебували в процесі активного розвитку. Можливість залучення *аудіовізуальних пристроїв* сприяло розповсюдженню освіти, яка була дистанційною та загальнодоступною. У 1969 році, після видання Королівської Хартії стосовно заснування Відкритого університету, почалась активна робота над проектом, що дозволило в 1971 році вже приймати перших студентів [27, с.116]. Саме розробки дослідницьких груп та педагогів Університету стали базою для розвитку дистанційної освіти та посприяли створенню подібних ЗВО в інших країнах. Важливим кроком стало використання *засобів масової інформації*. В даному випадку мова йде не лише про книги, посібники та інші друковані матеріали, проте і про використання усіх можливостей телебачення та радіо, які можуть допомогти у процесі навчання. Буде непомилково сказати, що саме Відкритому університету можна завдячувати впровадженню використання таких медіа засобів як *«відеомагнітофони, CD-ROM, DVD, комп'ютерні навчальні програми, веб-сайти і так далі»* [27, с.116]. На своєму прикладі, продемонструвавши перспективність та конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг дистанційної освіти, Відкритий університет став прикладом та моделлю для наслідування. Таким чином було створено одні з перших закладів дистанційної освіти не лише в країнах Європи, але й за її межами. Цими країнами стали Франція, Канада, США, Китай, Німеччина, Нідерланди, Японія. На даний момент активними «гравцями» на терені дистанційної освіти є більше

1000 закладів вищої освіти по всьому світу, що забезпечують як виключно дистанційну, так і змішану форму навчання [22, с.30].

Особливе місце в розрізі питання дистанційної освіти займає 1982 рік, коли офіційно було замінено поняття «кореспондентського» навчання на «дистанційне». Спершу нова назва появилась в кількох журналах, а згодом «в назві Міжнародної конференції з дистанційної освіти у Ванкувері, Канада, а Міжнародна Рада з кореспондентської освіти змінила свою назву на Міжнародну Раду з дистанційної освіти» [26]. Прийняття нової назви змінило розуміння особливостей та самої сутності такої форми навчання, проте основний парадокс залишився. В своїй праці «До реконцептуалізації дистанційної освіти» Д. Шале зазначає, що, хоч дистанційна освіта і затвердила своє існування, проте вона так і не визначила, що вона така [71, с.25]. І, відповідно, розуміння дистанційної освіти приходить лише тоді, коли ми безпосередньо з нею стикаємось.

Третє покоління дистанційної освіти, а саме «теле-освіта» є завершальним у дослідженні С. Ніппера. На цьому етапі увага зосереджена на асинхронних комп'ютерних конференціях та їхньому використанні для збільшення охоплення [46, с.4]. Проте, якщо на характеристиці перших двох поколінь більшість педагогів зійшлись у поглядах, то при розгляді ідей стосовно третього етапу можна побачити розбіжності.

До прикладу, Дж. Тейлор, також одне з основних імен у сфері дослідження дистанційної освіти, зосереджується на синхронних можливостях телеконференцій, що не забезпечувало такої гнучкості як асинхронна дистанційна освіта. Ідеї С. Ніппера він відносив до *четвертого покоління дистанційної освіти*. М. Мур також виділив більше трьох етапів, і четверте покоління дистанційної освіти характеризував як те, що забезпечуватиме *активну взаємодію* учасників освітнього простору [44, с.30]. Четверте покоління, на думку науковців, характеризується використанням комп'ютера, а

також інших технологій нижчого порядку, що забезпечували опосередкований зв'язок.

Повертаючись до ідей Дж. Тейлора, який у своїй статті «Fifth Generation Distance Education» розглянув цілих п'ять періодів становлення дистанційної освіти [58, с.5], підкреслимо, що модель *п'ятого покоління дистанційної освіти* базується на попередньо згаданому четвертому поколінні, проте використовує найсучасніші надбання інформаційно-комунікативних технологій та переваги комп'ютера та Інтернет мереж [45, с.242]. Основою п'ятого покоління є *безпосередня комунікація* учасників освітнього простору, легкий доступ до необхідної інформації та поява *нових постачальників освітніх послуг*.

В контексті п'ятого покоління дистанційної освіти слід підкреслити, що постійний розвиток сучасних технологій привів до заснування нових постачальників освітніх послуг, а саме *віртуальних університетів та онлайн-платформ*. «Віртуальні університети – це заклади вищої освіти, що забезпечують здобуття освіти шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій та дистанційної або гібридної (hybrid) форм навчання» [22, с.30]. Свого поширення вони набули в 90-х роках ХХ століття та продовжують набувати популярності. Від закладів вищої дистанційної освіти їх відрізняє те, що переважно вони існують лише в мережі та можуть не мати фізичної штаб-квартири, яка слугує офісом. Найпотужнішими представниками даної категорії, до прикладу, є: Florida Virtual School (FLVS), який є першим закладом віртуальної освіти в США та University of Phoenix, що вважається найбільшим [44, с.11]. Кожен з них за рік приймає більше 100 000 студентів на свої курси. Такий формат навчання викликає зацікавлення у студентів. Згідно з нашим емпіричним дослідженням, яке включає збір актуальної інформації методом анкетування студентів ЛНУ імені Івана Франка, у якому взяло участь 110 респондентів, ми отримали результати, згідно з якими, саму ідею «віртуальних університетів» підтримує 38,2% опитаних. У той час 38 студентів

з 110 готові обрати даного постачальника освітніх послуг як спосіб здобуття своєї вищої освіти за кордоном (див. Додаток Б).

Невелику групу закладів, що забезпечують дистанційну освіту, складають *корпоративні університети*, які спрямовані на безпосереднє навчання майбутніх працівників та зацікавлених в роботі студентів. «Приватні корпоративні освітні мережі створені такими компаніями, як General Electric, Wall-Mart, Federal Express, Motorola, Disney та ін.» [6, с.139], таким чином організації отримують готових до роботи працівників – випускників таких закладів освіти.

Ще одним представником дистанційної освіти, поширеним на просторах мережі Інтернет, є *онлайн-платформи*. За останні роки було започатковано велику кількість *сайтів*, що забезпечують дистанційне навчання. Існує низка подібних платформ: одні платні, інші ж працюють на безоплатній основі, деякі розроблено на базі вже існуючих закладів вищої освіти, у той час як деякі сайти є розроблені незалежними компаніями або групою науковців, педагогів. Важливим аспектом є *сертифікація курсів*, які представлені для споживачів; по завершенню деяких з них студент отримує сертифікат, що засвідчує проходження навчання. Яскравими представниками саме таких постачальників дистанційної освіти є: OpenLearn (функціонує на базі Відкритого університету Великої Британії), платформа edX (курується Массачусетським технологічним інститутом та Гарвардським університетом), Coursera, Академія Хана (Khan Academy), OpenupEd, Udacity та безліч інших. Варто зазначити, що означені представники є одними з найпотужніших на світовому ринку дистанційної освіти. Серед опитаних в рамках нашого дослідження 110 студентів, 37 скористались послугами Coursera, 14 респондентів зазначили, що пройшли курси на edX, також здобувачами було обрано Khan Academy та OpenLearn у рівній кількості – 11 студентів. Важливим аспектом є те, що відсоток студентів, які, згідно з результатами опитування, залишилися задоволені пройденими

курсами, – 48,4%; в переважній більшості студенти отримали сертифікати про проходження курсів, що є важливим аспектом їх роботи (див. Додаток Б).

Варто додати, що питання поколінь дистанційної освіти залишається відкритим й не лише не втрачає своєї актуальності, а й отримує своє логічне продовження. На даний момент можна уже констатувати появу *шостого покоління дистанційної освіти*, яке й припаде на розвиток дистанційної освіти в рамках світової світової реальності COVID-19. Можна ствердно зауважити, що дистанційна освіта зараз переживає свій період розквіту. Однією з основних особливостей періоду є *удосконалені платформи* дистанційного навчання та *масовість* безпосередніх онлайн-комунікацій. Підкреслимо, що дуже яскраво прослідковується в сучасному дистанційному навчанні шостого покоління аспект *інтернаціоналізації вищої освіти*. Інтернаціоналізація, яка з-поміж іншого означає різноманітну міжнародну діяльність університетів, сьогодні є надважливою складовою їх діяльності. У якості *конкретного прикладу* практичного вияву шостого покоління дистанційної освіти відзначимо міжнародні гостьові онлайн-лекції викладачів європейських університетів, у яких авторка роботи брала безпосередню активну участь. Лекції були організовані науковим керівником авторки роботи в рамках навчальної дисципліни «Експертна діяльність в галузі освіти», яку вона викладає студентам магістратури спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». Онлайн-лекції, проведені за допомогою платформи Zoom, будучи відповіддю на світові освітні реалії COVID-19, водночас сприяли реалізації стратегії інтернаціоналізації вищої освіти. Гостьовими лекторами були колеги з європейських університетів: Dr. Anne Laiho [57] (тема лекції «Educational sciences at the University of Turku – studies, expertise and employment»), доцент кафедри педагогіки факультету освіти університету Турку, м. Турку, Фінляндія (15.12.2021 р.) та Dr. Sonja Mikeska [62] (тема лекції «Trends, Challenges and Opportunities in Quality Assurance and Internationalisation of Study Programmes»), європейський експерт і консультант в галузі вищої освіти, Центр розвитку

якості освіти Університету прикладних наук, м. Мюнстер, Німеччина (21.01.2022 р.). На лекціях і в процесі дискусій були, з-поміж іншого, підняті й питання переваг та недоліків дистанційної освіти та напрямів її розвитку в майбутньому.

На противагу швидким темпам розвитку дистанційного навчання за кордоном, в Україні даний процес відбувався повільніше. Варто зазначити, що першими кроками до впровадження дистанційної освіти зазвичай вважають заочне навчання. Згодом була розроблена *модель дистанційного навчання – «консультаційна»*, метою якої було населення до підвищення рівня професіоналізму [43, с.234].

Як зазначають більшість науковців, основною проблемою у процесі впровадження дистанційної освіти в Україні була низька інформатизація суспільства та недостатній розвиток інформаційно-комунікативних технологій, що є одним з основних аспектів дистанційного навчання. Поштовхом до розвитку даної форми навчання стало прийняття Закону України «Про Національну програму інформатизації» (1998 р.) [32], згідно з яким повинна була відбутись інформатизація галузі освіти. Другим кроком у початковому впровадженні дистанційного навчання стало прийняття Кабінетом Міністрів України Постанови «Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки» (2003 р.) [31]. Саме цей нормативний документ вперше позиціонував дистанційну освіту як одну з форм здобуття вищої освіти, що повинна визнаватись та забезпечуватись на рівні з традиційними. Як можна зауважити, усі розглянуті позиції повинні були бути впровадженні до 2006 року. Розвиток дистанційної освіти мав стати одним з гарантів міжнародної співпраці та виходу на міжнародний ринок освітніх послуг. Важливі аспекти даного питання та основні терміни були висвітлені в Наказі «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» (2013 р.). В цьому нормативному документі дистанційне навчання визначається як «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів

пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [30].

Основною позицією в даному документі було визнання закладів вищої освіти, що забезпечують дистанційне навчання як рівноправних представників на ринку освітніх послуг. Наказ «Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямками і спеціальностями» (2013 р.) [29] висвітлив та чітко окреслив усі умови та завдання, що повинні бути виконані задля забезпечення дистанційної освіти на відповідному рівні. Аналізуючи українське законодавство, ми бачимо достатню кількість документів, що повинні забезпечувати питання регулювання дистанційної освіти, проте дійсність не завжди відповідає цьому. Найяскравішою ілюстрацією цієї невідповідності є усі проблеми та труднощі, що виникли на початку масового впровадження дистанційного навчання через пандемію COVID-19. Також важливим показником є недостатня поінформованість сучасного суспільства з питань дистанційної освіти. Результати, отримані нами в ході нашого емпіричного дослідження методом анкетування, показують, що більша частина студентів ЛНУ імені Івана Франка (52,7%) взагалі не знали про дистанційну освіту як таку до початку періоду COVID-19 (див. Додаток Б). Хоч у нашій країні й існує нестача інформаційної бази з даного питання, проте на ринку послуг доволі широко представлено різних постачальників, що забезпечують дистанційну форму навчання. Так, серед закладів вищої освіти, що надають змогу навчатись у дистанційному форматі, варто зазначити: Центр дистанційного навчання Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Центр дистанційного навчання світового банку, Інститут дистанційних технологій навчання (ІДТН)

та інші [22, с.32]. Аналогічно до зарубіжних аналогів, в Україні також розвиваються онлайн-платформи. Одними з найяскравіших представників даної групи постачальників є: Prometheus, EdEra, «На Урок», «Всеосвіта» та інші. На сайтах можна знайти різноплановий контент, який включає вебінари, дидактичні матеріали, тестові завдання та інші навчальні розробки за різними напрямками. Варто зазначити, що студенти, які обирають онлайн-платформи як форму дистанційного навчання, знаходять себе не лише в курсах, що дотичні до їхньої спеціалізації, а й часто обирають можливість вивчати щось нове (див. Додаток Б).

1.4 Дистанційна форма навчання як основний інструмент організації навчання в реаліях COVID-19

Як ми вже зазначили, поширення COVID-19 у світі змінило багато сфер суспільного життя, й не останньою в цьому переліку є освіта. Перший випадок коронавірусу, що виник у Китаї, був зареєстрований 8 грудня 2019 року [56]. Відтоді він поширився по всьому світу. Глобальна пандемія COVID-19 вимагала різкої зміни парадигми щодо того, як ми взаємодіємо один з одним. У зв'язку з пандемією та введенням карантинних обмежень в усьому світі в закладах вищої освіти перехід на дистанційну форму організації навчання став нагальною необхідністю. Згідно з даними, що оприлюднені на сайті UNESCO, 191 країна та 1,5 мільярди населення, що навчалось станом на 2020 рік, перейшли на *дистанційне навчання через поширення COVID-19* [73, с.7]. Реальність COVID-19 спричинила радикальні зміни у закладах вищої освіти, змусивши їх сконцентруватися на навчанні онлайн, або, як зазначено в праці М. Ель Махді та О. Романовської *«вимушеному, або екстреному дистанційному»* [5, с.21]. Подібну думку висвітлює і М. Вайндорф-Сисоева, розмежовуючи поняття «дистанційне навчання» та «екстримально-дистанційне навчання» [20]. COVID-19 перетворив дистанційне навчання з однієї з *можливих* форм організації навчання на нагальну *необхідність* – принаймні на попередні два

роки та найближчий період. Таку необхідність та прив'язаність до онлайн-платформ та інформаційних технологій зауважили і Г. Марк та Б. Семаан у своїй праці «Resilience in Collaboration: Technology as a Resource for New Patterns of Action» [60]. Вони підкреслили, що в період криз (на даний момент, проживаючи COVID-19) та тоді, коли світ порушується, провідну роль відіграють ІТ, що дозволяють людям продовжувати співпрацю та взаємодіяти.

Сама по собі дистанційна освіта, як ми уже зазначили, є далеко не новим поняттям, і ця форма організації навчання вже давно існує, її масове впровадження, як форми організації простору вищої освіти, привело до появи безлічі труднощів, суперечностей та бар'єрів. І в даному випадку слід зауважити, що проблеми ідентичні в незалежності від країни. Різняться вони тільки своєю масштабністю, що рівнопропорційна ступеню розробки та дослідження питання дистанційної освіти до початку пандемії.

В підтримку нової форми організації світового освітнього простору UNESCO започатковує Глобальну Освітню Коаліцію (ГОК), яка покликана допомогти подолати цей переломний момент, який спіткав усіх учасників освітнього процесу на всіх рівнях. На даний час активними учасниками процесу є 175 партнерів зі світовим іменем у різних галузях, серед них: UNICEF, Microsoft, Google, Coursera, Zoom, Facebook, Moodle, EdX, Khan Academy, Blackboard, BBC та безліч інших [73, с.12]. ГОК поширюється на 112 країн та активно надає свою допомогу зараз та допомагав робити перші кроки на початку масового впровадження дистанційної освіти. Такі заходи допомогли зробити процес адаптації легшим та комфортнішим для закладів освіти та сімей. Звичайно є країни, які були більш підготовлені до даної ситуації як навчальними девайсами так і програмним забезпеченням, проте їхня частка становила лише 20% [59], та навіть у них виникали проблеми, що потребували вирішення. Першою ж перепоною у впровадженні «ковідного» дистанційного навчання став короткий проміжок часу в який повинні були вкlastись заклади вищої освіти. Проректор одного з провідних університетів Чехії виокремила

даний недолік як основний: «Найбільшим викликом була швидкість, з якою потрібно було перевести стовідсоткове денне навчання на дистанційну освіту» [41, с.202]

Розглянемо дистанційне навчання як *основний* інструмент організації освітнього процесу в сучасних реаліях COVID-19.

В якості конкретних прикладів, що демонструють три основні аспекти «ковідного» навчання: *масовість, безальтернативність, удосконаленість*, проаналізуємо аспекти впровадження «вимушеного» дистанційного навчання у світі. У *Великій Британії* на початку пандемії заклади вищої освіти прийняли «змішане навчання» [9, 145], за умов якого студентам були запропоновані дистанційні лекції, проте семінарські заняття відбувались в традиційному форматі. Згодом відбувся перехід на повністю дистанційний формат навчання. Такий крок не є поодиначим рішенням. Аналогічні спроби дотримуватись «змішаного навчання» простежуються в ЗВО Німеччини, Іспанії, Фінляндії, Чехії та інших країнах. Проте дистанційний формат виявився єдиним доступним варіантом на період поширення ковідної хвороби.

Щодо питання удосконаленості, то слід говорити про LMS, які почали масово застосовуватись закладами вищої освіти. Також поширення набули MOOC та інші альтернативні джерела для навчання, що могли бути загальнодоступними або ж авторськими розробками. До прикладу, Університет Оксфорда використовував віртуальне навчальне середовище Canvas, а джерелом додаткової інформації виступав веб-сайт Болдіанської бібліотеки, що є структурним підрозділом університету [42, с.65]. Цікавим аспектом роботи, який був впроваджений в університетах Британії, були подкасти з матеріалами лекцій, до яких мали доступ студенти. Крім того, слід зазначити, що дистанційне навчання змінює вже давно усталені норми організації освітнього процесу. В розрізі нового формату навчання проректором університету Лідса (<https://www.leeds.ac.uk/>), одного з найвідоміших університетів Великої Британії, було запропоновано зменшити тривалість лекцій, оскільки вони

проводитись виключно онлайн. Зазначимо, що британські університети використовують широкий спектр допоміжних ресурсів, що допомагає зробити процес дистанційного навчання максимально комфортним.

Незважаючи на вже існуючий досвід з використанням дистанційних платформ, університети *Німеччини* на початку періоду пандемії COVID-19 зіткнулись з проблемою, що пов'язана з поширенням цифрових технологій. Так, труднощі в Рейнсько-Вестфальському технічному університеті та університеті Дуйсбург-Ессен були зумовлені заборонаю «використовувати хмарні сервіси, соціальні платформи, мікроблоги або інструменти обміну документами, що розміщені за межами ЄС» [42, с.68]. Такі умови були не найсприятливішими та помітно зменшували спектр джерел, якими міг користуватись як викладач, так і студент. Проте, навіть при врахуванні такого обмеження, слід зазначити, що заклади вищої освіти змогли швидко пристосуватись до нових реалій COVID-19.

Найпрестижніші університети *США* з поширенням пандемії COVID-19 також перейшли на дистанційний формат навчання. Наприклад, Массачусетський технологічний інститут (MIT) повністю забезпечений власною «технічною базою засобів дистанційного навчання та навчальною інфраструктурою» [3]. На офіційній сторінці MIT можна ознайомитись з інформацією, що стосується безпосередньо координування дистанційного освітнього процесу [24]. Якщо ж говорити про провідну платформу для організації освітнього простору, яка використовується на рівні інституту, то це Canvas [23]. У контексті проведення відеоконференцій, популярністю користуються як Zoom, так і Google Meets. Варто зазначити, що, якщо лекцій та семінарських занять величезні зміни не торкнулися, то проведення лабораторних робіт набуло абсолютно іншого формату: «На лабораторних роботах використовують віртуальні 3-D моделі лабораторних установок, що майже повністю імітує реальні фізичні процеси» [3]. Це дозволяє говорити про

високий рівень адаптивності організації освітнього простору до реалій COVID-19 та підкреслити, що завдяки цьому якість знань студентів не погіршилась.

Вимушене дистанційне навчання вплинуло не лише на спосіб організації пар, проте і на те, як оцінювати знання студентів. Рішення про зміну способу оцінювання студентів було прийнято в Університеті Альберти. Нововведення полягало у відмові від буквенних оцінок, що зазначають рівень продемонстрованих студентом знань та здобутків у процесі відвідування пар, на користь оцінок «зараховано/незараховано». На сторінці студентської газети Університету Альберти президент Девід Терпін сказав, що ці заходи забезпечать студентам можливість прогресувати, незважаючи на складні обставини під час пандемії COVID-19 [49]. На даному прикладі ми бачимо, що онлайн формат вносить свої корективи в усіх аспектах освітнього процесу.

Саме впровадження масового дистанційного навчання стає поштовхом для розвитку диджиталізації сфери освіти. Про це свідчить рішення Європейської Комісії про розробку та затвердження Плану дій цифрової освіти (Digital Education Action Plan) на 2021-2027 роки. Суть даного плану полягає в тому щоб «Винести уроки з кризи COVID-19 та адаптувати систему освіти і підготовки кадрів до цифрової епохи» [59]. Урсула фон дер Ляєн зазначає безпосередню мету плану як підвищення ефективності та доступності освітніх та навчальних програм, а також забезпечення кожного доступом до цифрових навичок, оскільки ми рухаємося до більш сталого та цифрового світу. Таким чином, президентка Європейської комісії підкреслила цінність освіти та складні зміни в освітніх системах, визнаючи, що вона виходить за рамки оцінок та дипломів.

1.5. Платформи організації простору вищої освіти в світових реаліях COVID-19

Зміни простору вищої освіти в світовій реальності COVID-19, очевидно, привели за собою нововведення та потребують швидкого пристосування. Масове впровадження дистанційного навчання в закладах вищої освіти,

відповідно, потребувало вирішення такої проблеми, як організація освітнього простору в онлайн-режимі. Масовий перехід на дистанційну форму навчання ознаменувався *пошуком ефективних комунікативно-інформаційних технологій*, які стали б основним засобом взаємодії між студентами та викладачем. Безумовно мова йшла лише про доступні платформи, що забезпечували б безперебійний зв'язок, мали зручний та зрозумілий інтерфейс, і водночас технічну можливість охопити велику аудиторію. Необхідно було підібрати такі варіанти, що забезпечили б комфортний перехід від звичних семінарів до вебінарів, які представляють сучасну освітню реальність. Вони повинні були з легкістю *впоратися з великими потоками студентів*, якщо ми говоримо про платформи для організації відеоконференцій, та *мати широкий функціонал*, якщо ми говоримо про створення, поширення та оцінку завдань. Під поняттям «платформа дистанційного навчання» ми розуміємо «програмне забезпечення для підтримки дистанційного навчання, метою якого є створення та управління педагогічним процесом, індивідуалізоване навчання та телетьюторат; воно включає засоби, необхідні для трьох основних користувачів – викладача, студента, адміністратора» [25]. Варто зауважити, що в більшості випадків викладач безпосередньо виступає адміністратором, оскільки відповідальність за організацію та наповнення змістом несе саме він. Проаналізувавши низку різноманітних платформ ми зупинились на найпопулярніших та тих, що мають найширший функціонал. В процесі відбору ми опирались не лише на заклади вищої освіти в Україні, але й на зарубіжний досвід. Отож, нами було проаналізовано такі всесвітньовідомі платформи як Zoom, Microsoft Teams та Moodle. Результати даного дослідження були представлені на Звітній науковій конференції факультету педагогічної освіти 3 лютого 2022 року.

Що собою являє *платформа Zoom* (<https://zoom.us/>)? В першу чергу, це не лише онлайн-платформа, а й зручний застосунок, який використовується для проведення відеоконференцій у процесі дистанційного навчання. Дана платформа належить до закритих, тобто тих, що потребують оплати за

використання. Проте буде хибно стверджувати, що нею не можна користуватись безоплатно. Своїм користувачам Zoom надає змогу безкоштовно проводити групові зустрічі тривалістю до 40 хвилин зі змогою використовувати усі функції. Кожна подія може бути як наперед запланованою, та попередньо внесеною в календар зустрічей, так і створеною безпосередньо перед самою конференцією, а також будь-яку зустріч можна зробити регулярною, якщо мова йде про проведення пар на одну і ту ж годину.

Якщо йдеться про роботу з мережею Інтернет та різноманітними онлайн-платформами, слід пам'ятати про безпеку. Кібербезпека є обов'язковою умовою для всіх онлайн-взаємодій, особливо під час дистанційного навчання. Zoom забезпечує надійність даного аспекту, таким чином усі сеанси дистанційного навчання є захищені паролем та доступні лише за запрошенням. Адміністратор конференції має змогу допустити або відхилити допуск конкретного користувача. Всі ці функції, за потреби, можна окремо налаштувати. Особливі переваги у використанні Zoom має хост, творець конференції – викладач, проте він може передати свої повноваження іншому учаснику та зробити його своїм асистентом. Такий крок суттєво допоможе викладачу більше сконцентруватись на проведенні заняття, ніж на його організаторських, в плані функціоналу платформи, обов'язках.

Однією з найпоширеніших причин вибору Zoom з-поміж інших платформ є висока якість відео та аудіо, а також, у більшості випадків, безперебійність у процесі використання. Дані фактори відеоконференції повинні бути на високому рівні задля створення привабливого середовища для навчання. Ще одним аспектом, що робить відеозв'язок під час дистанційного навчання комфортнішим, є змога обрати «віртуальний фон». З першого погляду така непомітна та другорядна функція є запорукою конфіденційності усіх учасників освітнього процесу. Обрання фону допоможе приховати обстановку, місцезнаходження учня чи викладача задля їхнього особистого комфорту. Також у процесі проведення дистанційних навчальних занять дуже часто

присутні відволікаючі фактори – небажані звуки від інших користувачів. В такому випадку в Zoom передбачена функція вимкнення звуку для усіх, окрім основного мовця, або ж змога локально відключати звук конкретно обраному студенту.

Попередньо вже було згадано таку перевагу платформи як якість звуку та відео, проте вони далеко не єдині. Цікавими та корисними *функціями, що стануть в нагоді у процесі дистанційного навчання є: Демонстрація екрану.* Дана функція доступна не лише організатору-викладачу, а й студентам, які отримали дозвіл на показ свого екрану; *Інтерактивна дошка.* Дошка дозволяє як використовувати художні пензлі, так і набирати текст. Важливим є і те, що доступ до панелі інструментів можна отримати і без ввімкнення білої дошки, що дозволить вносити різні зміни поверх екрану, що демонструється; *Запис лекції.* Така функція є корисною, якщо виникає потреба поширити матеріал з лекції для студентів або як форма звітності з практики; *Наявність чату,* в якому можна ділитись повідомленням як з усіма учасниками відеоконференції, так і лише з обраним студентом; *Створення сесійних кімнат.* Використання такої функції дозволить зробити дистанційне навчання різноманітним та креативним. При об'єднанні в групи варто слідувати оптимальній кількості студентів, а саме 4-6. У викладача є змога об'єднувати та повертати студентів до загальної зали в одному і тому ж складі або змінювати його кожен раз. За викладачем залишається право заходити в кожную кімнату для контролю або повідомлення завдань; *Підняття руки.* Дозволяє викладачу побачити студента навіть під час відеолекцій з цілим потоком; *Використання емодзі.* Варто не забувати про невербальну комунікацію, а використання різноманітних емодзі є саме однією з її форм. Різноманітні позначки стануть у нагоді, у випадках, коли викладачу потрібно побачити швидку реакцію від студентів.

Коли ми говоримо про платформу Zoom, важливо знати найкращі методи її використання, оскільки, не зважаючи на те, що пандемія з часом зникне,

віртуальне навчання, безумовно, залишиться компонентом організації освітнього простору і послужить для підвищення якості вищої освіти.

Наступним потужним гравцем серед платформ дистанційного навчання, що обирають заклади вищої освіти у світі є *Microsoft Teams* (<https://www.microsoft.com/uk-ua/>). MS Teams – це центр цифрових хмарних програм, який об'єднує бесіди, зустрічі, файли та програми в єдиній LMS (Learning Management System) та СКН (системі керування навчанням) [65, с.267]. В даному випадку ми можемо говорити про цілий простір, що забезпечує усі потреби викладача та студента в освітньому процесі. Вважається, що використання Microsoft Teams значно покращує викладання та навчання, здатність викладачів оцінювати й контролювати виконання завдань студентами, організацію групи та взаємодію викладача й студента. Teams не обмежується лише функціями, що необхідні для організації відеоконференції; дана платформа має надзвичайно широкий спектр функціоналу, що дозволяє позбавити студентів та викладачів потреби використовувати додаткові застосунки чи платформи для інших потреб. Найбільша перевага при виборі MS Teams – це інтеграція з застосунками Office та глобальним хмарним простором Office 365. Деякі основні функції в Microsoft Teams – це чати, групові функції, відомі як «команди» з 2 типами каналів: загальний і приватний, завдання, зошити для «класів», прикріплення та поширення файлів, відеоконференції.

Якщо говорити про базовий функціонал, то він багато в чому перетинається з платформою Zoom. Проте ця подібність простежується лише в розрізі організації відеоконференцій: запис відео, планування конференції, поширення екрану, чат, «піднята рука» чи емодзі. Проте MS Teams – це більше, ніж просто проведення онлайн-лекцій та вебінарів. «Microsoft Teams – це єдина платформа, що дозволяє ефективно використовувати всю різноманітність функцій і можливостей Office 365, тому її з повним правом можна назвати центром для командної роботи» [40, с.177]. Врахування такої особливості дозволяє використовувати та мати у швидкому доступі усі можливі застосунки

такі як Word, Excel, PowerPoint, OneNote та інші. Згадуючи функцію «поширення екрану» ми отримуємо додаткові бонуси, що дозволяють нам поширювати файли, які були попередньо збережені на платформі. Microsoft забезпечує повну безпеку як облікового запису користувача так і всіх файлів, що знаходяться на хмарному середовищі.

Як попередньо вже зазначалось, використання платформи MS Teams усуває потребу в інших платформах, як до прикладу, застосунку для поширення та оцінки виконаних студентом завдань. Функція «Завдання» дозволяє викладачеві розмістити необхідні вказівки до виконання, а згодом оцінити отриману роботу та виставити бал одразу на платформі Teams. Також важливим аспектом є те, що чати доступні не лише безпосередньо під час відеоконференції, а й в офлайн режимі, що дозволяє викладачу виходити на контакт з групою студентів (чи конкретним студентом) без організації відеодзвінка. Наступна перевага полягає в збереженні та поширенні різноманітних файлів, які викладач може долучати до обраного курсу. Також, на відмінну від Zoom, відео, яке було записане під час онлайн лекції, не зберігається лише у організатора, а стає доступним усім учасникам «класу», що усуває потребу в поширенні відео шляхом використання додаткових платформ. Ми вирішили приділити увагу різносторонності MS Teams як платформи для дистанційного навчання у зв'язку з тим, що в ході *нашого емпіричного дослідження*, проведеного методом анкетування студентів ЛНУ імені Івана Франка, до результатів якого ми уже зверталися в даній роботі, на запитання «Які недоліки ви вбачаєте в дистанційній освіті у порівнянні з очною формою навчання?» (див. Додаток Б) неодноразово була підкреслена потреба у використанні кількох застосунків, що є безумовно проблемою, адже кожна платформа потребує часу на опанування, а також, якщо ми говоримо про мобільний застосунок, то вільної пам'яті (а здебільшого додатки доволі об'ємні) та відповідної потужності телефону. В розрізі даного питання

платформа Teams має низку переваг та зможе забезпечити усунення такої проблеми.

Підсумовуючи проаналізовану інформацію стосовно платформи Microsoft Teams, зазначимо, що її команди мають потенціал для розвитку у сфері дистанційного навчання, оскільки вона надає додаткові функції, які недоступні в інших традиційних LMS.

Третя платформа, яку ми взяли для розгляду, – це *Moodle*. Буде непомилково стверджувати, що саме вона є найпопулярнішою не лише в закладах вищої освіти України, а й у всьому світі. Ми говоримо про 229 країн, де дана платформа активно використовується та про 129 мільйонів користувачів з усього світу, чия кількість лише зростає. Згідно з даними, що оприлюднені на сайті Moodle, використання даної платформи перевищило популярність усіх інших популярних платформ даного плану разом узятих, що говорить про безумовне лідерство на ринку платформ для дистанційного навчання. Якщо говорити про Україну, то на сайті оприлюднено наступну інформацію «В Європі 2/3 закладів освіти використовують саме Moodle. В Україні, де використання платних платформ дуже обмежене, Moodle практично не має конкурентів. Це означає, що обрати для впровадження в закладі освіти саме Moodle – це приблизно те саме, що обрати для вивчення англійську мову як іноземну» [43]. Чому заклади вищої освіти обирають саме Moodle та які переваги є у даної платформи?

Розкриємо зміст поняття «Moodle». Дане слово – це аббревіатура, що відповідає «модульно об'єктно-орієнтованому динамічному навчальному середовищу». Саме поняття знаходиться дуже близько до LMS, прикладом якої є попередньо згаданий MS Teams. Отож, Moodle – це навчальна платформа, яка надає усім учасникам освітнього простору дуже широкий набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, в тому числі дистанційного [43]. Однією з її основних переваг є належність до відкритих, тобто безоплатних. Мова йде не лише про конкретні функції чи обмежений час використання, а про весь

функціонал та необмежений термін застосування. Moodle – це безпечний кіберпростір, де усі користувачі та їхні файли почуваються в безпеці. Кожен викладач платформи має власний код і широкий спектр можливостей. Важливо зауважити, що викладачі мають змогу обмежити коло доступу до своїх курсів, наприклад, студентами академічної групи. Дана функція є важливою, особливо якщо ми говоримо про авторські права та важливість матеріалів викладачів, що вони виставляють на платформі. Дана платформа дозволяє створювати завдання, додаючи до них певні вказівки та за бажанням обмеження в часі. У разі невчасної здачі роботи – викладач буде сповіщений про час затримки зі сторони студента. Згодом викладач зможе виставити бали за виконане завдання. Отримані бали автоматично переносяться в журнал оцінок, що позбавляє викладача додаткової роботи. Щодо комунікативного аспекту у використанні даної платформи, то педагогами було відзначено, що «Для організації взаємодії між учасниками навчального процесу існують чати та форуми з можливістю використання графічної інформації, а також інструменти проведення онлайн-класів та надсилання відгуків студентам» [1, с. 47] Як вже попередньо було зазначено, дана платформа є модульною; одним з компонентів є модуль, що забезпечує створення, проведення та оцінку тестового контролю. Система тестування має значну кількість функцій, як-то: рандомне подання завдань за рахунок бази питань, відсутність можливості повернутись назад, зміна порядку відповідей до запитань, встановлення ліміту часу. Також викладач має змогу налаштувати рівень доступу до відповідей після проходження тесту, даний аспект функціоналу допомагає запобігти академічній недоброчесності.

Як ми можемо зауважити, платформа Moodle має широкий спектр функцій, що забезпечують комфортність дистанційного навчання. Проте важливо уточнити, що сама платформа є доволі складною у використанні та потребує певного навчання та періоду освоєння інтерфейсу.

Зазначимо, що «Варто розуміти, що організація дистанційного навчання шляхом використання електронних платформ – це не лише набір функцій, а й компетентність в їх використанні учасниками освітнього простору» [8, с.179]. Даний аспект дистанційного навчання ми розглянули в ході нашого дослідження методом анкетування студентів ЛНУ імені Івана Франка, у якому, як ми вже зазначали, взяли участь 110 респондентів. Певні труднощі у використанні онлайн-платформ виникали у 33 опитаних. Аспект певної некомпетентності педагогічного персоналу у використанні платформ дистанційного навчання зауважило майже 40% респондентів (див. Додаток Б).

Підкреслимо ще одну очевидну перевагу використання платформ дистанційного навчання, а саме «стирання кордонів». В цьому переконалися студенти магістратури факультету педагогічної освіти й філософського факультету ЛНУ імені Івана Франка, що мали змогу взяти участь в нещодавніх міжнародних гостьових онлайн-лекціях, організованих у співпраці з колегами з європейських університетів – Університету Турку (Фінляндія) та Університету прикладних наук (м. Мюнстер, Німеччина), про які вже йшлося вище, і, відповідно, цікавих онлайн-дискусіях про сучасні тенденції у вищій освіті. Онлайн-заняття були організовані на платформі Zoom. І власне, як зауважила європейський експерт і консультант в галузі вищої освіти доктор С. Мікеска з Університету прикладних наук (м. Мюнстер, Німеччина) [62], однією з найбільших переваг платформ дистанційного навчання є змога налагодити партнерські зв'язки як національному, так і на міжнародному рівнях.

Висновки до розділу 1

В першому розділі ми розглянули процес становлення дистанційної форми навчання як форми організації простору вищої освіти до періоду реальності COVID-19, а також особливості постачальників освітніх послуг, що забезпечують поширення дистанційної освіти на глобальному та національному просторах вищої освіти. Проаналізувавши інформацію ми бачимо, що дистанційна освіта

zareкомендувала себе як перспективна форма організації навчання ще задовго до сучасної світової реальності. Постачальники дистанційної освіти виступають конкурентами традиційним ЗВО та демонструють свою конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг. Нові постачальники є активними учасниками та творцями освітнього процесу. Усі надбання дистанційної освіти активно використовуються зараз та удосконалюються відповідно до сучасних потреб суспільства.

Щодо безпосереднього впровадження дистанційного формату навчання у період поширення пандемії, то зазначимо, що впровадження «екстреного» дистанційного навчання в закладах вищої освіти не було легким процесом навіть для провідних країн, які вже мали значний досвід організації дистанційного навчання, проте більшість бар'єрів вже подолано або буде подолано у найближчий час. Дистанційний навчальний формат став *єдиним можливим* інструментом організації навчання у світових реаліях COVID-19, однак вже зарекомендував себе *потужним* інструментом організації навчання у світових реаліях COVID-19, який з великою вірогідністю до певної міри збережеться у пост-пандемічний час.

Протягом періоду дистанційного навчання у світових реаліях COVID-19 онлайн-платформи зарекомендували себе потужною силою розвитку сучасної вищої освіти. Платформи дистанційного навчання перебувають в постійному процесі змін й удосконалення, що дає змогу стверджувати, що певні аспекти дистанційної освіти збережуться й надалі. Підкреслимо, що необхідно проводити адекватне та безперервне навчання педагогічного колективу та студентів щодо використання різноманітних онлайн-платформ, щоб зробити дистанційне навчання ефективним. Важливо, щоб технологія, що використовується, була знайомою студентам та викладачам, щоб вони мали позитивне ставлення до онлайн-занять. Слід пам'ятати, що недостатня компетентність в процесі дистанційного навчання стане бар'єром між викладачем та студентом у процесі взаємодії, а також матиме негативний вплив на якість знань студентів. Саме тому в процесі вироблення рекомендацій даний аспект посідає одне з визначних місць.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНСЬКИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Організація освітнього простору вищої освіти в реаліях COVID-19 на прикладі університетів Канади

Коли мова йде про питання дистанційного навчання та освіти загалом неможливо оминати Канату та її досягнення в даній галузі. Саме Канада є однією з країн, що вже тривалий період представляє новітніх постачальників освітніх послуг на всесвітньому ринку: віртуальні університети та заклади вищої освіти, що пропонують дистанційну форму навчання. Відповідно враховуючи такий тривалий досвід у даній сфері, нами був обраний досвід канадських університетів як один з об'єктів дослідження.

Перш за все, те, що відрізняє канадські ЗВО від більшості європейських і в тому числі італійських, які ми попередньо розглянули, це децентралізована система вищої освіти. Це означає, що кожен університет підпорядковується окремому Міністерству освіти, яке є в кожній провінції, та встановлює свої правила спираючись на закони. Відповідно ця різниця відобразилась і в процесі переходу на «вимушене» дистанційне навчання.

Перший випадок зараження був виявлений ще 25 січня, проте лише 12 березня перший університет перейшов на дистанційне навчання. Лаврентіївський університет (Великий Садбері, Онтаріо). В заяві від університету було повідомлено, що дане рішення прийнято через перший випадок захворювання в Садбері [50]. Йоркський університет в цей же період випустив оголошення на офіційному сайті про те, що університет готовий до переходу на онлайн-навчання і «розробив комплексний план, щоб гарантувати, що ми зможемо закінчити навчальний семестр» [78]. Починаючи з 13 березня все більше університетів почали повідомляти про призупинення очного навчання (Університет Калгарі, Університет Альберти та Університет Летбріджа і т.д.). В свою чергу Університет Вікторії, Університет Британської

Колумбії та Університет Макгілла не відійшли повністю від очного навчання, залишивши без змін навчання для груп менше 250 осіб.

Особливу увагу канадські університети та освітні організації привернули тим, що обмін досвідом, ресурсами та навчальними онлайн-платформами відбувався швидко та у вільному доступі. Так до прикладу Товариство викладання та навчання у вищій освіті (Society for Teaching and Learning in Higher Education) розробили веб-сайт (www.keepteaching.ca) на якому розмістили ресурси для навчання та оцінювання онлайн, задля допомоги в організації переходу з очного на дистанційне навчання в ЗВО. Дженніфер Полк, учасник Council of Canadian Academies підготувала у відкритому доступі на платформі Google Docs довідник Zoom Basics, який надає всю необхідну інформацію про даний сервіс [54]. Одна з найбільших канадських платформ Riipen (<https://www.riipen.com/>), що надає онлайн-навчальні можливості скасувала плату за підписку, щоб здобувачі освіти могли працювати з їхніми джерелами інформації (на даний момент платформа працює в штатному режимі та знімає плату). До такого своєрідного «флешмобу» приєдналась і Канадська асоціація дослідницьких бібліотек, яка в співпраці з онлайн-архівами створили тимчасову Національну екстрену бібліотеку (National Emergency Library), яка сьогодні вже працює в штатному режимі.

Окрім загальноуніверситетського досвіду слід також зазначити і особливості організації дистанційного навчання в окремих ЗВО. Якщо говорити про вищу освіту в Канаді, то не можна не згадати Торонтський університет. Даний університет ще до початку впровадження «екстреного» дистанційного навчання мав досвід в даній сфері, адже на його базі функціонували курси, що можна було вивчати в онлайн-форматі, тому практика Торонтського університету дещо відрізняється від загальноприйнятої. В першу чергу розпочнемо з того, що університет повноцінно реалізує дистанційні заняття за допомогою власного механізму керування навчанням (Learning Management Engine) Quercus на базі Canvas. Доступ до даної платформи мають лише

студенти та викладачі університету. Вона використовується для надання матеріалу курсу, проведення оцінювання та взаємодії зі студентами та викладачем у відповідь. Сама платформа для учасників освітнього процесу має вигляд «віртуальної класної кімнати», де знаходиться вся необхідна інформація та відбувається вся комунікація [77]. На даний момент університет поєднує використання власної платформи з платформою Zoom, таке нововведення вступило в дію з 2021 року. Інформаційною базою університету виступають всесвітні сервіси з архівами, такі як Google Scholar, а також власна бібліотека, що надає доступ до онлайн книг та періодики. Вважаємо за потрібне доповнити інформацію тим, що Університет Торонто один з провідних та успішних університетів, що з початком пандемії надавали безкоштовний доступ до багатьох своїх онлайн-курсів на таких платформах як edX та Coursera.

Ще один університет, який ми обрали як приклад практики організації дистанційного навчання в реаліях пандемії став Університет Макгілла (McGill University). Даний університет вважається «Канадським Гарвардом» враховуючи його статус на території країни. McGill був одним з останніх університетів, що перейшли на дистанційне навчання, а саме 30 березня було змінено формат відвідування занять.

«Ковідне» навчання в Університеті Макгілла було організовано з використанням низки платформ та сервісів. Основним з яких був власний LMS myCourses, якому характерні усі типові функції та особливості інших навчальних систем, до прикладу Moodle. Отож, ми говоримо про можливість роботи зі змістом курсу, створенням та оцінюванням тестів та інших завдань, оформлення та публікація обговорень. На жаль, даний сервіс не перекриває потребу в організації відеозв'язку, тому університет на рівні з багатьма іншими світовими університетами приєднався до сервісів Zoom та MS Teams. Що цікаво, що університет закликає весь персонал у ненавчальних цілях використовувати саме MS Teams та Cisco Webex. Щодо використання Zoom в процесі організації освітнього простору під час пандемії, то викладач McGill в

своєму твіттері поділився дописом: «Щойно відбулося наше перше засідання відділу через Zoom, і ми мали найвищий рівень відвідуваності за всю мою 20-річну історію на @McGillU! Навіть я прийшов». Такий відгук є безумовним підтвердженням того наскільки дистанційне навчання стирає кордони та дозволяє вийти на зв'язок в будь-який момент.

Якщо говорити про базу інформації, то університет має власну онлайн-бібліотеку McGill Library, яка містить понад 50 000 періодичних видань та 2 мільйони книг в онлайн форматі. Ще одним сервісом, що функціонує в межах Університету Макгілла є адміністративна система самообслуговування Minerva. Для чого потрібен даний ресурс? «Студенти McGill мають можливість створити одного або кількох гостей. Кожному гостю дозволено переглядати інформацію, вибрану студентом, таку як звіти про студентські рахунки, податкові квитанції та електронні рахунки» такий сервіс є цікавим аспектом, який дозволить зробити сім'ю чи близьких людей студентів учасниками освітнього процесу.

Попередньо ми проаналізували досвід двох передових університетів Канади, що працювали в основному на власних платформах, проте така тенденція не зберігається у всіх ЗВО країни. Таким чином дослідження проведені серед університетів продемонстрували, що більша частина закладів використовують наступні LMS: D2L, Moodle, Blackboard, Canvas, PowerSchool та Seesaw [53, с.14]. Для зв'язку на рівні з Zoom та MS Teams згадують сервіс Google Meets. Тому варто зазначити, що ЗВО Канади достатньо різноманітні у виборі платформ для роботи в онлайн-режимі.

В процесі опрацювання даного пункту нашої роботи ми ознайомились зі статтею Кейтлін Томас на тему: «COVID-19 змінив спосіб навчання в канадських університетах, можливо, назавжди» (COVID-19 has changed how Canadian universities teach, possibly forever) [74]. В роботі яскраво висвітлено питання, яке шириться не лише між освітянами Канади, проте і в інших країнах. Провідною думкою є впровадження змішаної форми навчання на постійній основі, а також розуміння та прийняття дистанційної як рівносильної

до очної форми навчання. Адже університети масово переходять саме на такий формат навчання, хоч епідеміологічна ситуація в країні дозволяє вийти на повноцінне очне. Так тимчасовий ректор та віце-президент з наукових питань Університету Конкордія, Енн Уайтлоу, вважає, що «екстрене» дистанційне навчання підштовхнуло університет вперед в думках на п'ять, а то і десять років в питаннях онлайн-викладання. Таку ж думку поділяє і Девід Хорнсбі, заступник віце-президента викладання та навчання в Карлтонському університеті в Оттаві, назвавши події, що відбулись в освіті за період пандемії «демістифікацією онлайн-навчання». Такі погляди освітян свідчать про позитивний досвід впровадження онлайн-навчання в ЗВО.

2.2 Практика організації дистанційного навчання в період COVID-19 в Італії

Відомим фактом є те, що пандемія COVID-19 характеризувалась швидким поширенням. Спершу в Азії, а згодом і в інших частинах світу. В даному пункті ми вирішили розглянути особливості організації та реакцію закладів вищої освіти Італії на «вимушене» дистанційне навчання.

Буде не помилково сказати, що досвід Італії є одним з найскладніших з причини того, що це була перша країна Європи, яка зіткнулась з хвилею «ковіду», саме 20 лютого, був перший випадок діагностування захворювання в людини. Пандемія поширювалась, відтак 4 березня 2020 року уряд Італії оголосив про локдаун, що включав в себе закриття закладів освіти усіх форм та видів власності [13, с.24]. Процесу впровадження карантинних обмежень та врегулюванню питання переходу на дистанційне навчання в ЗВО були характерні певні труднощі, що виникли не зважаючи на централізовану систему освіти в Італії. Проте вже 6 березня 2020 року Міністерством освіти, університету та досліджень (Ministero dell'istruzione, dell'università e della ricerca (MIUR)) заклади освіти було офіційно переведено на дистанційне навчання. Згодом на сайті Міністерства було розміщено Довідку, яка містила оперативні

показання для дистанційного навчання на всіх рівнях. Даний документ не лише містив інформацію про те, що таке дистанційне навчання та його особливості, проте й поради стосовно організації такої форми навчання: як планувати діяльність, які освітні ресурси обрати, як забезпечити конфіденційність в процесі роботи. Яскраво прослідковується головний посил, що Міністерство прагнуло донести: не переривати шлях навчання. Згодом «вимушений» формат навчання подають під гаслом «*La Scuola non si ferma*», що буквально означає «Школа не зупиняється» [68, с. 650]. Радикальна зміна формату навчання спонукала університети до швидких дій. Розглянемо практику впровадження та організації дистанційного навчання в ЗВО Італії.

Безумовно варто взяти до уваги Болонський університет та проаналізувати його досвід. Разом з усіма ЗВО Італії Болонський університет (далі UniBO) перейшов на дистанційне навчання на початку березня. Даний перехід характеризувався швидкістю та оперативністю: вже за перший тиждень половину курсів було переведено в онлайн формат, на наступний тиждень вже було оцифровано всю викладацьку діяльність, сюди входять решта курсів, іспити, дослідницька діяльність, що не потребувала лабораторних робіт. Проректор з досліджень та професор філософії права UniBO Антоніо Ротоло поділився досвідом університету [70]. Лекції трансливались в режимі відео-аудіопотоку онлайн. Синхронний формат був обраний задля уникнення проблем з авторським правом представлених матеріалів. Семінари аналогічно до лекційних занять відбувались через відео-конференції на платформі MS Teams, яка була обрана загальноуніверситетською. Перехід на сервіс був керованим процесом для якого UniBO на офіційному сайті представили викладачам та студентам туторіал з вказівками до роботи не лише з Teams, проте й Outlook та Календарем.

За словами Антоніо Ротоло викладачі зазначили, що процес організації письмових іспитів та захист дисертацій онлайн був найскладнішим та не оптимальним, так як в незалежності від різноманітності, налаштованості

онлайн-процедур та технологічних рішень, забезпечити рівень контролю та нагляду було важко. Лабораторні роботи були ж призупинені, по можливості викладачі та студенти використовували мультимедійні матеріали.

Якщо ж говорити про позицію студентів UniBO у питанні впровадження «екстреного» дистанційного навчання, то це питання було досліджено науковцями університету задля визначення «рівня задоволеності та залученості здобувачів до освітнього процесу» [41, с. 201]. Відгуки характеризувались позитивним характером, 78% з 16 386 опитаних дали оцінку 3 і вище, що демонструє позитивну тенденцію. Проте навіть така реакція студентів не означає, що проблем в процесі дистанційного навчання не виникало. Труднощі були і вони здебільшого стосувались проблем взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу, та технічних проблем: відсутність належного Інтернету або ж непристосованість особистого простору (кімнати) для навчального процесу.

Особливу увагу UniBO привертає тим, що володіє та використовує доволі велику кількість авторських сервісів, що забезпечують комфортне дистанційне навчання [66]. Загалом на офіційному сайті університету представлено 16 посилань на онлайн-сервіси для студентів. Це ресурси, що забезпечують доступ до матеріалів бібліотеки: книг, періодичних видань, зображень та файлів, аудіо-відеоресурсів; сайт для перевірки на плагіат; університетський магазин; мультимедійні матеріали; веб-заняття, якими керують викладачі в рамках своїх курсів; портали для пошуку інформації щодо навчання; сервіс для онлайн-іспитів. Доступ до даного переліку мають лише студенти та викладачі університету.

На даний момент Болонський університет повертається до очного формату навчання. Так з 1 червня 2022 року іспити проводяться вживу. Проте слід врахувати, що можливість здачі онлайн все ще залишається однією з опцій, так як форма організації залежить від стану здоров'я як викладачів так і студентів.

Щодо безпосередньо навчального процесу, то варто зазначити, що «вимушене» дистанційне навчання здійснило свій вплив на освітню політику UniBO. Отож, викладачі самостійно можуть вирішувати в якому форматі вони хочуть проводити пари. Обов'язкового повернення до очного навчання не відбулось, формат навчання з дистанційного перейшов в змішаний, що дозволяє частково зберегти ту мобільність, яку учасники освітнього процесу отримали за час онлайн-навчання.

Дещо відійшовши від Болонського університету вважаємо за потрібне додати інформацію про досвід інших університетів на території Італії та особливості їхнього функціонування в сучасних реаліях. Міланський технічний університет на рівні з UniBO для забезпечення організації дистанційного навчання під час пандемії COVID-19 перейшов на платформу Teams від Microsoft. Проте в даному випадку сервіс не продемонстрував необхідної ефективності, що зумовлено перевантаженням платформи [11, с28].

Університет Ка'Фоскарі у Венеції для зручної роботи з інформацією забезпечив учасників освітнього процесу доступом до університетської бібліотечної системи, яка містить понад 2 мільйони електронних книг, понад 60 000 електронних періодичних видань і понад 80 баз даних до яких можна постійно звертатись через портал. На даний момент доступ до інформації став ще глобальнішим після реалізації плану «NextGenerationEU», що фінансувався Європейським Союзом. Це дозволило отримати бази даних 10 нових ресурсів, серед яких Cambridge Core та Oxford University Press Journals.

Цікавим аспектом, який був помічений в університетах Італії стало бронювання кабінетів, лекцій та інших навчальних занять при переході на змішаний або очний формат навчання. Так до прикладу Венеціанський університет використовує власний сервіс EasyPlanning. На рівні держави запропоновані такі додатки як «EasyRoom» та «AppPosto» [4, с. 43].

2.3. Особливості «вимушеного» дистанційного навчання в Китаї

Аналізуючи досвід різних країн з питання організації освітнього процесу в закладах вищої освіти в період поширення пандемії, неможливо виключити з даного списку Китай. Хоч попередньо нами вже було досліджено особливості «вимушеного» дистанційного навчання в Італії, як в першій країні Європи, що запровадила локдаун та карантинні обмеження, проте «першопроходцями» в даному питанні є безумовно КНР, яка зіткнулась з COVID-19 ще в листопаді місяці.

Процес переходу університетів на дистанційний формат навчання не був швидким. Першим кроком Міністерства освіти було відстрочити початок нового семестру в усіх закладах освіти, відповідно уряд та освітні організації отримали більше часу для розробки необхідних ресурсів та платформ для роботи в онлайн-режимі. За цей проміжок часу Міністерство освіти КНР разом з провідними університетами та організаціями розробників освітніх платформ «відкрили 24 тис. онлайн-курсів для закладів вищої освіти на вибір, включаючи 1291 національний курс передового досвіду та 401 національний експериментальний курс віртуального моделювання, що охоплює 12 програм бакалаврату та 18 вищих професійних програм» [14, с.71]. Ще одним напрямком роботи Міносвіти стало створення всесвітніх масових відкритих онлайн-курсів (МООС), якими зможуть користуватись не лише студенти республіки, проте й іноземні здобувачі освіти. Таким чином до 20 квітня було створено та запущено платформи iCourse (<https://www.icourse163.com/>) та XuetangX (<https://next.xuetangx.com/>). На даний момент на XuetangX є більше 2 000 онлайн-курсів англійською мовою та більше 49 мільйонів зареєстрованих користувачів. До наповнення МООС iCourse активно долучились освітяни Китаю, таким чином на сайті є 193 безкоштовні авторські курси місцевих університетів [79].

Якщо говорити про онлайн-платформи, що використовують китайські ЗВО для безпосереднього зв'язку у процесі навчання, то можна виділити три

наступні: Tencent Meeting app, ZOOM, Rain Classroom [76]. В той час як Zoom є вже загальноприйнятою платформою для відео-зв'язку, то Tencent Meeting app (міжнародна версія VooV Meeting) не є таким популярним додатком, хоч його функціонал є практично аналогічним попередньо згаданому сервісу. Хотіли б зазначити, що в процесі ознайомлення з даним додатком, ми виділи декілька переваг його використання як засобу організації онлайн-занять, а саме: «різноманітні функції керування нарадами, такі як спільна робота над документами в Інтернеті, спільний доступ до екрана в реальному часі та миттєвий обмін текстовими повідомленнями, що полегшує співпрацю та командну роботу під час нарад» [69]. Наступна платформа Rain Classroom є авторською системою Університету Цінхуа (Tsinghua University), проте вона набула поширення і в інших закладах вищої освіти: головному педагогічному університеті Китаю - Beijing Normal University, Національному державному дослідницькому університеті - Hunan University, та навіть за межами країни в Імперському коледжі Лондона. За своїми функціями схожий на стандартні LMS, проте має більш обмежений функціонал, що дозволяє йому бути простішим у використанні.

Щодо індивідуального досвіду закладів вищої освіти КНР, безумовно слід виділити Університет Цінхуа. Розробка та наповнення вищезгаданої платформи не єдина заслуга університету в процесі організації навчання. Для забезпечення ефективної роботи та задля запобігання труднощів, що безумовно могли б виникнути у викладачів при переході на дистанційне навчання, університет організував онлайн-навчання в першу чергу для педагогічних працівників. Для того, щоб реалізувати даний проект, було запрошено 2300 волонтерів, що надавали послуги технічної підтримки 2600 викладачам Цінхуа. Згодом було організовано тренінги для студентів, тому 17 лютого новий семестр плавно розпочався онлайн з більш ніж 4000 курсами.

При аналізі досвіду ЗВО Канади ми зазначали, що університети ділились досвідом та йшли на співпрацю у питанні «екстреного» дистанційного

навчання. У випадку з Університетом Цінхуа ми можемо говорити про аналогічне сприяння рівності серед закладів вищої освіти. Це не дивно, що більші та технічно сильніші університети мають більше можливостей у процесі роботи та адаптації до кризових змін таких як COVID-19. Тому враховуючи таку розбіжність між оснащенням ЗВО Цінхуа не лише надали власну платформу Rain Classroom для роботи, проте й створили «клонівані класи» в цьому ж додатку, що дозволило Уханьському університету, Науково-технологічному університету Хуачжун та іншим 4 університетам отримати доступ до вже існуючих 32 робочих курсів, якими скористались 3380 тисячі студентів [48, с.131].

Провідним китайським ЗВО є Пекінський університет (Peking University). Даний університет займає перше місце всередині республіки та 12 місце у світовому рейтингу університетів. Пекінський університет за короткий проміжок часу організував веб-сайт Chinese MOOC (<http://www.chinesemooc.org/>), де розмістив курси створені не лише для студентів, проте й для викладачів, пройшовши які педагоги могли б підвищити свій рівень комп'ютерної та медіа грамотності, а також стати методично більш підкованими. Інструкторами даної платформи є виключно висококваліфіковані спеціалісти з відповідним стажем роботи в Пекінському університеті. Ще однією освітньою платформою, створення якої було зумовлено масовим переходом на дистанційне навчання, стала PKU Academy (iPKU.com), яка є відкритою для всіх охочих, задля покращення рівності освіти в Китаї. Над її реалізацією та розробкою Пекінський університет співпрацював з компанією Open Education Tech. PKU Academy – це онлайн-освітня платформа, навчальний план якої повністю задовольняє диверсифіковані навчальні потреби суспільства, всебічно зміцнює багаторівневу освітню функцію університету та пропонує онлайн-курси, тренінги, сертифіковані курси в різних галузях [67]. Окрім платформ зазначимо ще один цікавий аспект у практиці дистанційного навчання в Пекінському університеті, а саме поділ навчального змісту на менші

частини. Таке рішення було зумовлено тим, що багато студентів показали низький рівень наполегливості в онлайн-навчанні, що вплинуло на ефективність та рівень засвоюваного матеріалу. Тому щоб допомогти здобувачам вищої освіти зосередитися та активніше працювати, у навчальній програмі викладачі поділяли навчальний зміст на кілька невеликих модулів, кожен з яких тривав приблизно 20–25 хв [47].

Ще одним провідним університетом КНР є Чжецзянський університет (Zhejiang University). Даний ЗВО за два тижні підготував більше 5000 онлайн курсів. Для їхнього розміщення було створено навчальну платформу Learning in Zhejiang University (<http://course.zju.edu.cn/>). Запропоновані на платформі курси підходять виключно для студентів зі знанням китайської, що дозволяє зрозуміти, що сервіс не мав на меті стати міжнародним. Проте позитивним аспектом є те, що сайт доповнюється та постійно пропонує нові курси до яких можна приєднатись.

В пошуках найефективніших засобів та методів синхронного навчання в дистанційному форматі університети Китаю найчастіше обирали: чат-заняття та веб-заняття. Перший формат передбачає спілкування в чаті у реальному часі між учасниками освітнього процесу. В основному викладачі надавали перевагу WeChat (мобільна платформа для обміну текстовими та голосовими повідомленнями) та DingTalk (корпоративна комунікаційна платформа). Щодо веб-занять, то це звичайно Zoom та китайський аналог Tencent Meeting app. Для асинхронного формату роботи викладачі записували відео-лекції, які згодом публікували та поширювали серед студентів, а також користувались розсилкою по пошті задля передачі інформації та призначення письмових завдань.

2.4. Впровадження світового досвіду дистанційної освіти в Україні

Процес переходу та впровадження дистанційного формату навчання в інших країнах, це те, що ми можемо вивчати та аналізувати лише на відстані, проте організація онлайн навчання в Україні – є тим, за чим ми не лише

спостерігаємо у безпосередній близькості, але й те в чому ми беремо безпосередню участь. Як учасники освітнього простору ми на власному досвіді відчули як це переходити на «ковідне» навчання в найкоротші терміни. В *Україні*, згідно з Постановою Кабінету Міністрів №211 від 11.03.2020 р. «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» [28], всі заклади освіти перейшли на дистанційне навчання. Згодом була видана ще низка документів, яка керувала освітнім процесом під час карантинних обмежень.

Перший місяць був найскладнішим, а багато закладів вищої освіти перейшли виключно на асинхронний режим дистанційного навчання. Такий вид онлайн-навчання був обраний задля збереження дієздатності університетів. Робота, що здійснювалась закладами вищої освіти була активною та безперервною, багато завдань та питань потребували вирішення не просто «сьогодні на сьогодні», а іноді навіть «сьогодні на вчора», що характеризувалось ресурсозатратністю та оперативністю. Проте не лише університети були зацікавлені в пошуках нових альтернативних шляхів організації освітнього процесу, але й МОН України, яке видало рекомендації для закладів всіх рівнів освіти. Таким чином за перших півроку (з 11.03.2020 по 31.08.2020) було видано 816 офіційних документів усіх категорій, що містили в собі інформацію по дистанційному навчанні та були розміщені на офіційному сайті МОН. Рекомендації стосувались організації навчального процесу, оцінювання результатів здобувачів з використанням технологій дистанційного навчання, а також питань звітності та фінансового аспекту. Зауважимо, що більша частина документів скерована саме на середню освіту, у той час для ЗВО листів від Міністерства було суттєво менше. Деякі науковці виділили даний аспект як певну байдужість та описали наступним чином: «від МОН України особливої допомоги не надходило, хоча дистанційне навчання розпочалося у середині березня 2020 р., рекомендації з'явилися лише у травні того року і стосувались вони форм контролю в умовах дистанційного

навчання» [34, с.37]. Дане твердження має право на існування, проте слід врахувати, що в Україні ЗВО володіють автономністю у своїй освітній діяльності, що дозволяє університетам самостійно приймати рішення. Тому у процесі впровадження вимушеного дистанційного навчання заклади вищої освіти керувались за можливістю своїм попереднім досвідом в даній сфері, а також звертались до передового досвіду інших країн. Отож, розглянемо особливості впровадження дистанційного навчання в закладах вищої освіти України.

Розпочнемо з одного з найвідоміших університетів країни, а саме «Києво-Могилянської Академії» (НаУКМА). У своїй діяльності ЗВО перейшов на повноцінне використання системи DistEdu, що функціонує на базі Moodle, у вигляді мобільного додатку, яка могла забезпечити доступ до більш, ніж 800 навчальних курсів. На даний момент платформа містить всі освітні курси, та відкрита для всіх учасників освітнього простору НаУКМА. Для ефективної роботи в онлайн-форматі та забезпечення всіх організаційних аспектів університет закупив ліцензійну програму Office 365 та Zoom. Можливість працювати з даними платформами дає широкий спектр можливостей для викладачів та студентів. Пакет від Microsoft надає доступ до MS Teams для забезпечення відеозв'язку та створення спільного робочого середовища, яке містить в собі: чат для нарад та файлообмінник; Stream у вигляді додатку, що дозволяє працювати з відеофайлами; Outlook, що виконує функції електронної пошти-органайзера; MS Forms, Календаря та інших корисних програм. Zoom виступає як ще один варіант програми для проведення онлайн-пар. Дана програма є інтегрованою з DistEdu, що дозволяє викладачам Могилянки автоматично додавати відеоконференції в розклад занять у студентів. Окрім того, що університет потурбувався про технічну базу, він також надав методичну підтримку викладачам. Центр забезпечення якості освіти НаУКМА сформував «Рекомендації щодо впровадження дистанційного навчання» [33]. У процесі ознайомлення та аналізу, ми виділили наступні цікаві тези, а саме:

«ваше завдання на цей період – не створити високотехнологічний онлайн курс, а забезпечити якісний навчальний процес. Якісний в плані досягнення запланованих навчальних результатів, а не ідеального та вправного застосування технологій»; «правило «5 хвилин» - не говоримо без перерви довше 5 хвилин: під час заняття «смикаємо» студентів раз на п'ять хвилин». Під «смикаємо» мається на увазі вимога до студента здійснити певні дії: надіслати відповідь в час, обрати і розмістити емоцію та інше. Такі прості поради були покликанні полегшити викладачам процес переходу на дистанційне навчання та ознайомитись з новим для них форматом роботи. Окрім самостійно розроблених рекомендацій «Києво-Могилянська Академія» також активно запозичує та впроваджує досвід інших університетів не лише України, але й закордонних партнерів, а саме наступних ЗВО: Університету Мічигану (University of Michigan), Гарвардського Університету (Harvard University) та Українського Католицького Університету (УКУ). Така широка орієнтація, позитивний погляд на ситуацію та готовність до імплементації нових методів та форм, дозволила НаУКМА пристосуватись до вимог та складних обставин в яких опинились заклади освіти через пандемію. Позиція університету представлена на офіційному сайті та представлена такими словами: «Пам'ятайте, ваша робота зараз є унікальним досвідом та важливим внеском в розвиток нашого університету, який демонструє, що ми здатні надавати якісні освітні послуги за будь-яких умов» [33].

Наступний представник закладів вищої освіти, з особливостями впровадження «екстреного» дистанційного навчання якого ми ознайомились, є Харківський національний університет імені Василя Назаровича Каразіна (ХНУ імені В. Н. Каразіна). Варто розпочати з того, що на базі Університету Каразіна ще до початку пандемії повноцінно функціонував факультет міжнародних економічних відносин і туристичного бізнесу, що з 2013 року надавав змогу здобувати заочну освіту (бакалавр та магістратура) з використанням дистанційних технологій навчання на платформі Moodle. Тому питання онлайн-

навчання не було чимось новим для даного ЗВО, проте це не означає, що вони уникнули труднощів. В процесі аналізу досвіду ХНУ імені В. Н. Каразіна ми виділили наступні аспекти: платформи на яких працює університет; робота з викладачами; труднощі в переході на дистанційний формат.

Не зважаючи на те, що попередньо Каразінський університет вже мав досвід роботи з LMS Moodle працівники не зупинились лише на цій платформі, а розширили перелік сервісів та почали активно використовувати: Google Classroom, а для синхронного зв'язку обирали WebEx, Google Meet та Zoom. Також відповідально університет віднісся до підготовки своїх працівників та ще до переходу на масове дистанційне навчання провів курси підвищення кваліфікації «Інновації в системі електронного (дистанційного) навчання», що дозволило педагогічним та науково-педагогічним працівникам бути готовими до заміни очного навчання на онлайн. Окрім освітньої діяльності, також в дистанційний формат перевели організаційну складову «Факультетами/інститутами проведено роботу із забезпечення онлайн супроводу освітніх програм, оприлюднення повного комплексу навчально-методичної документації на сайтах факультетів/інститутів та кафедр» [12, с.253].

Система «Деканат» покликана замінити звичайний журнал з балами. Такий формат допомагає легше орієнтуватись та організувати бальну систему викладачу, а студентам мати доступ до своїх оцінок та спостерігати за їхньою динамікою.

Як ми попередньо зазначали, досвід у сфері дистанційної освіти не став стовідсотковою гарантією того, що в університеті не виникне жодних труднощів. Головною проблемою переходу на онлайн-формат стала її масовість. В порівнянні з попереднім досвідом, де на дистанційному навчанні були лише студенти заочної форми одного факультету, у період пандемії цей процес потребував стовідсоткового охоплення «каразінців». Згодом ця ж проблема стала причиною нової, а саме складності забезпечення об'єктивного

оцінювання в ході навчання. Питання академічної доброчесності є тою перешкодою в дистанційній освіті над якою працює не лише Харківський національний університет імені Василя Назаровича Каразіна, проте й інші ЗВО України та світу.

Український Католицький Університет є ще одним провідним університетом країни, який щорічно набуває популярності серед абітурієнтів. Ми вже згадували цей університет як один з ЗВО досвід якого переймає Могилянка. Аналогічно до НаУКМА Український Католицький Університет має власну закриту систему онлайн-навчання Course Management System of Ukrainian Catholic University (CMS UCU) на базі LMS Moodle. Повноцінний перехід на дану платформу зайняв в університеті два тижні, завдяки чому освітній процес не було порушено та перенесено у часі. Також на рівні університету було впроваджено сервіс Office 365 і всіх застосунків, що в нього входять. Щодо забезпечення синхронного режиму роботи, то в основному використовували Zoom та Google Meets. Проте з часом викладачі університету все частіше схилились саме до використання Google Meets, зазначаючи його зручність та функціональність як переваги над іншими платформами. Аналогічно як і в Університеті Каразіна, в УКУ використовують пакет програм «Деканат» задля обліку успішності здобувачів освіти. В даній роботі ми неодноразово згадували, що провідні масові відкриті онлайн-курси надали відкритий доступ до своїх курсів для університетів світу. Якщо говорити про Україну, то саме УКУ став першим університетом, який отримав безкоштовний тимчасовий доступ до ресурсів одного з найбільших МООС – Coursera. Дана можливість не залишилась без уваги студентів та викладачів «всі факультети УКУ вже створили свої колекції рекомендованих курсів для кожної навчальної програми, а деякі з викладачів — уже додали навчальні модулі Coursera у свої освітні програми» зазначають в новинах на офіційному сайті університету [39]. Такий спосіб інтеграції дав змогу студентам проходити курси та згодом

перераховувати кредити на відповідні дисципліни. Згодом до даної можливості доєдналися і інші провідні університети України.

Список обраних для аналізу університетів завершує Львівський національний університет імені Івана Франка (ЛНУ ім. І. Франка). Задля успішного переходу від очного навчання на дистанційне, було впроваджено використання пакету Microsoft Office 365, що дозволило використовувати MS Teams, корпоративну пошту та інші застосунки даної платформи і зробило процес організації освітнього простору зручним на всіх рівнях роботи університету. Як і у вищезгаданих ЗВО, автоматизованою системою управління для організації та підтримки освітнього процесу було обрано систему «Деканат». Основним LMS університету ще з 2017 року є Moodle. Хоч на рівні університету і впроваджено ліцензійну версію Microsoft 365, який надає змогу організувати відеоконференції в застосунку MS Teams, проте це не забороняє і не виключає використання інших платформ. Так серед викладачів користується попитом Zoom, Google Meets та Skype. Такий широкий вибір платформ зумовлений різним баченням освітнього процесу кожним викладачем і відповідно різними потребами під час онлайн-пари.

Висновки до розділу 2

В даному розділі ми розглянули досвід чотирьох країн та їхні підходи у процесі переходу на масове дистанційне навчання. Підбиваючи підсумки досвіду однієї з провідних країн в питаннях вищої Освіти, Канади, варто зазначити різноманітність платформ та оперативність в роботі університетів. Відкритість ЗВО щодо організації власного освітнього простору дозволяє навчатись іншим та покращувати систему освіти разом.

Не звертаючи увагу на те, що Італія стала першою країною Європи, котрій потрібно було чинити опір глобальній пандемії, система вищої освіти продовжила успішно функціонувати. В своїй роботі університети спирались як на всесвітні онлайн-сервіси так і активно впроваджували власні ресурси. Саме

така комбінація дозволила забезпечувати ефективний навчальний процес. На даний момент в ЗВО переважає змішаний формат, тому досвід використання засобів дистанційного навчання імплементується і сьогодні.

Проаналізувавши досвід університетів Китаю та напрямки роботи Міністерства освіти, ми можемо охарактеризувати цей процес одним словом «оперативність». За короткий проміжок часу ЗВО не лише змогли перенести власні навчальні курси в онлайн формат, проте й створити цілі платформи для їхнього розміщення. Створенні МООС вийшли за межі локального формату та стали вільними у доступі для всіх країн.

Як ми можемо зауважити, на рівні України хоч і не існує стандартизованої платформи для організації освітнього процесу, проте це не заважає простежувати певні тенденції в обранні навчальних сервісів. Паралельно з цим варто зауважити, що всередині ЗВО поширеною була і залишається тенденція використання різних платформ та не існує строгих вимог щодо виняткового переліку застосунків чи програм, не лише на рівні університету чи факультету, обрання зручної системи часто залежить і від кожного викладача індивідуально, що забезпечує академічну свободу педагогічних та педагогічно-наукових працівників.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В РЕАЛЬНОСТІ COVID-19

3.1 Зміст та аналіз дослідження особливостей адаптації та ставлення учасників простору вищої освіти до дистанційного навчання

Масове «вимушене» впровадження дистанційного навчання в практику закладів освіти веде за собою багато змін у всі аспекти життя. Це, наприклад, зміна звичних університетських аудиторій на онлайн-класи та домашні стіни, вебінари, що замінили семінари, поява відеолекцій як основної форми передачі інформації від викладача студентам. Фізичні папки з навчальними матеріалами в учасників освітнього процесу замінились «хмарними сховищами». Опосередкована комунікація шляхом використання інформаційних технологій прийшла на зміну живому спілкуванню. Традиційні методи навчання змінились активним пошуком нових, що спрацюють у сучасній реальності, та пристосуванням вже відомих до онлайн-формату. Усі ці аспекти сучасної реальності передбачають гнучкість та зміну форм взаємодії учасників простору вищої освіти й потребують пристосування до нового формату роботи. Відповідно, надважливо – вчасно помітити ті чи інші тенденції, щоб швидко й гнучко відреагувати на них. Саме з допомогою принципу зворотного зв'язку й відбувається вимірювання параметрів керованої системи задля відповідного реагування, відповідно ми поставили собі за мету отримати інформацію щодо поглядів та ставлення здобувачів та викладачів до змін, в яких вони працюють. Означений аспект адаптації до змін у просторі вищої освіти в реальності COVID-19 обговорювався нами на Міжнародному науковому форумі «Адаптивні процеси в освіті» 8 лютого 2022 року [7], що дозволило нам глибше проаналізувати та систематизувати результати дослідження.

Питання адаптації піднімається в багатьох галузях і має низку визначень. До прикладу словник психологічних термінів пропонує таку дефініцію поняття – «(від лат. *adaptatio* – пристосування) – процес і результат ефективної взаємодії особистості із середовищем, в результаті якого встановлюється

відповідність між загальним рівнем найбільш актуальних на даний момент потреб особистості і наявним (перспективним) рівнем задоволення даних потреб, що визначає безупинний розвиток особистості» [38]. У своїй праці Вдовіна О.О. відзначає, що «одні автори розглядають адаптацію як процес, результат пристосування, а інші як взаємодію людини з людиною (певною групою), або ж як взаємодію людини та навколишнього середовища». [2, с.172] У контексті дистанційного навчання ми говоримо саме про реалізацію взаємодії людини з іншими людьми та середовищем, в даному випадку – освітнім середовищем, та її реакції на даний процес. Під час адаптації в людини формується певний тип ставлення до ситуації, які у всіх можуть бути різними, так як варто пам'ятати, що всі люди проходять період адаптації неоднаково [37, с.123].

З метою дослідження особливостей адаптації та ставлення учасників освітнього простору до дистанційного навчання і можливості подальшого реагування на них, ми звернулися до *методів анкетування та наукового інтерв'ю*. Для вивчення позицій різних учасників освітнього процесу університету – викладачів і студентів – нами було проведено анкетування студентів, у якому взяли участь 110 студентів різних курсів та спеціальностей (див. Додаток Б), та організовано два наукових інтерв'ю – з представником науково-педагогічного колективу університету та учасником студентського самоврядування, а саме: доцентом кафедри іноземних мов для гуманітарних наук О. М. Іващин [19], яка має досвід у сфері дистанційної освіти та активно займається дослідженням цього питання продовж 20 років, та головою профбюро студентів факультету педагогічної освіти Ю. В. Цехмайстренко [18]. Крім того, ми брали до уваги інформацію, отриману під час міжнародних гостьових онлайн-лекцій європейського експерта і консультанта в галузі вищої освіти С. Мікески [62] та доцента університету Турку А. Лайхо [57], про які вже йшлося вище, та відповідей лекторів на поставлені питання.

В процесі аналізу результатів анкетування ми отримали велику кількість протилежних відповідей і така тенденція має пояснення. Як зауважує Вдовіна О.О., весь процес адаптації може бути як *активним* так і *пасивним* за характером [2, с.173]. Відповідно, перша модель характеризується активною позицією зі сторони студента та його зацікавленістю у всьому та участі в освітньому процесі. Друга модель полягає у спостереженні за перебігом навчального процесу зі сторони. Крім того, слушною є думка голови профбюро [18], яка зауважила, що пристосування до нового навчального формату залежить від умовного поділу на інтровертів та екстравертів. Дану закономірність підкреслила і викладач [19], згідно з якою студенти, що раніше були тихими та навіть скутими, змогли відкрити себе як активних учасників навчального процесу, що деколи було нетипово для них під час очного навчального процесу. Відповідно до таких умовних груп були поділені і відповіді, що зустрічались. З 110 опитаних студентів, 40 відзначили брак спілкування в процесі навчання (див. Додаток Б). Про даний аспект дуже часто зустрічались твердження, такі як: «Відсутність/обмеження живого спілкування», «Менше соціалізації», «Відсутність «живої» комунікації» та інші відповіді. Власне брак спілкування негативно впливає на процес адаптації та на психологічну сферу. Живе спілкування виступає одним з основних факторів психологічної підтримки студента. Психологічна підтримка, як зазначає Ковтун О.П., – це «створення сприятливого психологічного клімату при проведенні дистанційного навчання, надання допомоги студентам» [10, с. 20]. Налагодження постійного зв'язку формату викладач-студент, студент-студент забезпечить активацію мотиваційної сфери, що дозволить говорити про підвищення ефективності дистанційного навчання. Проте, не зважаючи на виокремлення «браку живого спілкування», що являє певний недолік нової форми організації навчання, є інша позиція, яка також активно простежується серед студентів. Мова йде про психологічний та емоційний комфорт. В ході дослідження 57,3% опитаних, а це 63 студентів (див. Додаток Б), що складає

більше половини опитаних зауважили, що для них дистанційне навчання є більш психологічно комфортним у порівнянні з очним форматом. Студенти зауважили, що цей емоційний комфорт прийшов завдяки тому, що: «Втратилося відчуття суперництва, завдяки чому можна навчатися у своє задоволення», «Психологічно легше здавати тести, опитування, екзамени», «Емоційно зручніше бути вдома, ніж в університеті», «Менше тривожності через знаходження поміж людьми, комфортніше». Слова студентів також підкріпились думкою викладача, що студенти не відчувають зайвого тиску та знаходяться в комфортній для них обстановці. Як студентка, голова профбюро зазначила [11], що змога сидіти в комфортному для тебе одязі дуже сильно впливає на психологічний комфорт назагал. «Можеш сидіти навіть в різних шкарпетках та піжамних штанах, якщо тобі так комфортно», – зауважила вона під час інтерв'ю. Також в межах дослідження студентам було запропоновано наступне твердження «Дистанційне навчання допомагає подолати психологічні бар'єри та проблеми з комунікацією, що виникають при живому спілкуванні». Майже 30% опитаних зазначили, що вони швидше згодні, ніж заперечують істинність даного твердження (див. Додаток Б). Позитивну відповідь ми отримали і в ході інтерв'ю з обома представниками учасниками. Чому даний аспект такий важливий? Варто розуміти, що «Комунікативний бар'єр – це психологічна перешкода на шляху адекватної передачі інформації між учасниками спілкування» [10, с.22]. У випадку не подолання його процес взаємозв'язку буде неефективним, а освітній процес не зможе бути організованим належним чином.

Безумовно слід виділити економію часу як ще одну основну перевагу дистанційної форми навчання. Серед опитаних тими чи іншими словами такий позитивний аспект підкреслило 64 опитаних. Слід розуміти, що час, який студенти відводять на університет та все пов'язане з навчанням – це не лише кілька годин пар та виконання домашнього завдання вдома, проте і добирання до самого місця, де проводяться заняття. Як зазначив один респондент: «Не

потрібно вставати за 4 години до пар, щоб добратись», адже велика кількість студентів проживають в області або віддалених районах міста і затрачають багато часу на добирання в обидві сторони. Онлайн формат же позбавляє студентів та викладачів цієї потреби та даремної трати часу та дає їм змогу «Прокидатися за десять хвилин до пари і спокійно її слухати». Паралельно з відсутністю потреби добиратись зазначимо ще один тісно пов'язаний аспект, а саме економію коштів. Варто знову згадати про студентів, що не мешкають у Львов чи навіть області і вимушені знімати житло чи жити в гуртожитку, що є додатковою фінансовою затратною. Дистанційне навчання виключає і цю потребу, чим і залишились задоволені опитані студенти, які розповіли про це в анкеті.

Щодо безпосередньо ставлення до дистанційного навчання, то відповіді, аналогічно, несуть абсолютно полярний зміст, хоч переважна кількість опитаних все ж знаходять більше переваг даної форми навчання та демонструють активно позитивне ставлення до нього. У більшості студентів негативне ставлення до дистанційної форми навчання склалось через постійні проблеми з інтернетом, відсутність так званого «work-life balance», та, як попередньо вже було зазначено, брак компетентності в сфері ІТ як у студентів так і у викладачів, що залишає негативне враження та погіршує якість навчального процесу. Фактор, який відзначили усі учасники освітнього процесу, включно з викладачкою [19] – це відволікання на парах. Проте, як зазначає педагог, даний аспект можна усунути за умов належної підготовки матеріалу для пари та вимоги постійного ввімкнення камер. Кілька опитаних нами студентів відзначили, що їм бракує невербальної комунікації, зазначивши наступне: «Коли відповідаєш на парі, важко зрозуміти, чи задоволений викладач відповіддю, чи ні». Часто така проблема може виникати і у випадку, коли у всіх увімкненні камери і технічно не підтягується віконце, де, власне, зображений викладач, який міг би дати свою невербальну реакцію. Доцент університету Турку, Фінляндія А. Лайхо [57] зазначила, що, «коли дистанційна

робота відбувається в доволі малих групах, це дозволяє використовувати максимально всі переваги онлайн формату, проте, коли мова йде про великі групи студентів, більшість можливостей стають недоступними». Збільшення кількості студентів впливає не лише на погіршення взаємозв'язку, а і зменшення функціоналу. «Сильна втомлюваність» – такий негативний аспект для себе відкрила велика кількість студентів. Постійне перебування за комп'ютером негативно впливає на наш фізичний стан. Що більше, науковцями зі Стенфордського університету було досліджено та доведено природу такого феномену як «Zoom-втома», який здійснює пагубний вплив на студентів та інших здобувачів освіти [20]. На жаль, в межах дистанційного навчання дана проблема поки не має реального вирішення. Ще одна причина негативного ставлення учасників освітнього процесу до дистанційного навчання – це академічна недоброчесність. Таку тенденцію зауважила не лише викладачка [19], а й студенти. Цей аспект дистанційного навчання негативно впливає на рівень мотивації студентів, що дотримуються всіх правил, а для викладачів постає проблема в оцінці здобувачів, що знехтували ними. Хоч викладачкою і було зазначено, що з кожним роком програми на антиплагіат стають все досконалішими та чутливішими, проте повністю ця проблема ще не подолана; тут мова йде не лише про дистанційне навчання, а й про очне. Цікавим ще є доповнення освітнього експерта С. Мікески на рахунок думки про недолік онлайн формату, що шириться між студентами та самими викладачами, що дистанційне навчання є менш ефективним та не дає високий рівень знань, лекторка висловила іншу думку: «Перед тим як розпочати навчальний курс ви повинні задуматися про вашу ціль, про те, яким повинен бути результат навчання, як ви могли б покращити якість освітнього процесу. Якщо ж ви один-в-один перенесете в електронну версію свою стару програму, не врахувавши можливостей технологій, то ні про яке покращення рівня навчання не може йти і мови. Багато чого може бути зроблено, але для цього необхідно приймати

активні рішення» [62]. Слід розуміти, що ефективність ДН напряду залежить від учасників освітнього простору і від того як вони його імплементують.

Проте, як попередньо вже було зазначено, переважна більшість студентів надають перевагу дистанційному формату та пояснюють своє позитивне ставлення багатьма факторами. Це, звичайно, відчуття комфорту, яке вже було згадано, це мобільність. Вже всі викладачі та студенти встигли оцінити найбільшу перевагу такої форми навчання. Ніхто більше не прикріплений до одного місця роботи, а ще дистанційний формат допомагає «стирати кордони». Одним з прикладів даного процесу є «проведення конференцій з спікерами з різних країн», як зазначено у відповідях наших респондентів. Така особливість була підкріплена і словами європейського експерта і консультанта в галузі вищої освіти доктора С. Мікеска [62] з Університету прикладних наук (м. Мюнстер, Німеччина), яка пояснила, що дистанційний процес розширив її можливості та зробив більш мобільною не лише в межах країни, а і в світовому масштабі. На запитання автора роботи «Якою, на вашу думку, є найбільша перевага дистанційного навчання?», експерт зазначила наступне: «Ви можете охопити нову цільову аудиторію, використовуючи онлайн формат. Можу сказати, що багато студентів Німеччини хотітимуть продовжити навчання дистанційно навіть після завершення COVID-19. Дистанційне навчання залишиться одним з провідних підходів до організації освітнього простору» [62]. Що неодноразово згодом підкреслила експерт, – це гнучкість онлайн формату навчання, як перевагу, яку очне навчання забезпечити не зможе. Крім того, серед відповідей на питання нашої анкети не одноразово зазначався аспект, що полягає в легкості доступу до інформації навіть під час пари, тобто навіть в ході лекції студент може знайти більше даних стосовно питання, яке його зацікавило. На противагу зауваженню деяких студентів, які втратили межу між особистим та робочим (тобто університетським) життям, інші стверджують, що їм стало легше поєднувати усі аспекти їхнього життя, у багатьох з'явився час на роботу, що є позитивною тенденцією. Переходячи на кількісні показники,

зауважимо, що 35,5% опитаних обирають дистанційну форму навчання, як ту якій вони надають перевагу у порівнянні з очним чи змішаним навчанням. 45,5% здобувачів (див. Додаток Б), що пройшли анкетування вказали, що вони швидше задоволені організацією дистанційного навчання, аніж ні. Проте лише 27,3% студентів стверджують, що вони були б готові перейти на дистанційне навчання як основну форму організації освітнього процесу. Та це не виключає того, що 34,5% респондентів обрали б «віртуальні» університети (ті, що забезпечують виключно дистанційну освіту) як спосіб здобуття вищої освіти (див. Додаток Б). Варто зазначити, що дане опитування було проведене під час третього року активної імплементації дистанційної форми навчання в освітньому процесі, що дозволяє говорити про те, що студенти вже мають чітке розуміння даної форми роботи і не сприймають її як щось незвичне, що просто хочеться спробувати за рахунок принципу «новизни». Такі результати свідчать про безумовно позитивне ставлення студентів до дистанційного навчання та демонструють їхню зацікавленість у даному форматі роботи.

3.2. Рекомендації щодо впровадження успішного світового досвіду в закладах вищої освіти України

Феномен дистанційного навчання, що виник під час кризи, спричиненої спалахом COVID-19 майже три роки тому, залишається нашою реальністю і на цей рік. В цих умовах заклади вищої освіти вимушено почали масово використовувати дистанційну форму навчання як основний інструмент організації освітнього простору. Перші тижні, місяці, певним чином, навіть перший рік, показали наскільки неготовими були ЗВО до зміни форми роботи. Проте варто розуміти, що навіть зараз, коли дистанційне навчання стало невід'ємною частиною буднів студентів та викладачів, проблеми та труднощі продовжують з'являтися. Щоденно заклади вищої освіти стикають з новими викликами, які потребують негайного вирішення. Проведення даного дослідження дало нам змогу знайти слабкі сторони та проблемні місця, які слід

взяти до уваги, адже саме їхнє врегулювання дозволить забезпечити ефективну організацію простору вищої освіти на подальший час. До уваги було взято не лише результати аналізу літературних джерел, проте й результати анкетування, інтерв'ю та інформацію отриману під час дискусії на гостьових міжнародних онлайн-лекціях, що дозволило нам прийти до наступного переліку рекомендацій.

В процесі вироблення рекомендацій стосовно реалізації дистанційного навчання ми розглядали не лише сьогодишню реальність COVID-19, проте і перспективність даної форми освіти на подальші роки, зважаючи на те, що питання пандемії залишається відкритим. Складно говорити про подальше місце дистанційного навчання в сфері освіти після зняття карантинних обмежень, про заміщення традиційного навчання його осучасненою версією, хоч існує низка науковців, які розглядають і таку можливість. Проте існує і протилежна думка, до прикладу Мельніченко С. В., Ржевський Г. М. та Роганов В. П. стверджують, що «напевно такого не відбудеться, так само як не відбулося із заміщенням театрів кіноіндустрією, а телебаченням останньої» [17]. Незалежно від того, чи почнемо ми наступний рік в аудиторіях університету чи в онлайн класах на платформах дистанційного навчання, є аспекти, що потребують вирішення та втручання.

В першу чергу, це *підвищення рівня компетентності усіх учасників освітнього простору в сфері ІТ*. Ефективне та якісне використання ІТ – це вимога, якій ми повинні відповідати, це більше не додаткові навички, а обов'язкові вміння. Сьогодні вміти користуватись онлайн платформами та різними програмами – це як вміти писати, читати, рахувати, без цього в сучасному світі не обійтись. Для підвищення рівня компетентності в сфері ІТ на рівні держави загалом – важлива організація конференцій задля обміну досвідом; на рівні кожного закладу вищої освіти зокрема – організація курсів підвищення кваліфікації; на рівні кожного викладача та його групи – проведення екскурсу по платформах, що плануються до використання. У

розрізі даного ж пункту слід зазначити не лише комп'ютерну грамотність, проте і методичну підготовленість викладачів. Ми говоримо про опанування низки прийомів, методів та засобів стимулювання, моніторингу та контролю досягнень студентів, що будуть ефективно реалізуватись онлайн на всіх етапах освітнього процесу.

На рівні простору вищої освіти України все ще найпоширенішою платформою для організації відеоконференцій є Zoom, в той час як світові лідери в сфері вищої освіти переходять на Google Meet. Чим зумовлена така зміна? Як зауважила викладач кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів ЛНУ імені Івана Франка в рамках нашого наукового інтерв'ю [19], у той час, як платформи MS Teams та Zoom є доволі статичними та не характеризуються активним розвитком, Google Meet, як і всі інші платформи, що представлені у системі Google. *Прийняття однієї платформи на національному рівні*, на нашу думку, дозволило б полегшити організацію співпраці між закладами вищої освіти різних міст України.

Наступною позицією, яка вже тривалий час потребує вирішення, є *академічна доброчесність у діяльності студентів*. В розрізі дистанційної освіти мова йде не лише про письмові роботи, а й про складання іспитів та усні відповіді на парі. Університети та окремі викладачі намагаються знайти способи запобігти списуванню та іншим проявам академічної недоброчесності, проте часом стикаються з технічними проблемами, порушеннями прав студента чи втручанням в його особистий простір, що є недопустимо. Звичайно, на даний момент існують програми, які позиціонуються як ті, що допоможуть виключити можливості недоброчесності як такої, проте вони далекі від досконалості, платні та складні у використанні. Щодо програм перевірки на плагіат, то вважаємо, що вони потребують удосконалення, збільшення бази даних та підвищення чутливості не лише до плагіату, проте і до рерайту. У випадку реалізації даної рекомендації заклади вищої освіти зможуть бути переконані в тому, що випускають висококваліфікованих спеціалістів.

Однією з проблем, що потребують вирішення є *тривале перебування за комп'ютером* чи іншим пристроєм. Дана проблема є глобальнішою, ніж видається на перший погляд. В процесі розробки рекомендацій щодо організації освітнього процесу у дистанційній формі слід врахувати той факт, що «безперервна робота перед екраном комп'ютера повинна тривати не більше, ніж 50-60 хв», а кожні 20-25 хвилин повинна бути перерва, під час якої очі студентів можуть відпочити [36]. Вся складність полягає в тому, що, якщо слідувати таким санітарно-гігієнічним нормам, то пара повинна тривати 60 хвилин, що означає, що матеріал, який повинен був бути опанований за 1,5 години, буде скорочений. Це, очевидно, означало б необхідність ущільнення матеріалу, або розбиття однієї пари на дві, що, своєю чергою, призведе до збільшення кількості пар на тиждень й, безумовно, внесе надзвичайні корективи у діяльність університету. Разом з тим вважаємо, що не взяти дану проблему до розгляду неможливо, адже вона безпосередньо стосується здоров'я як студента, так і викладача.

Список рекомендацій ми завершимо позицією щодо *адаптації освітніх програм до дистанційного формату навчання*. Наявність завчасно адаптованих програм дозволить викладачу за один-два дні перейти з очного навчання на онлайн. На наступні роки університети повинні бути готовими до нових криз: погодні умови, поширення захворювань, війни та інші аспекти, які можуть стати перешкодою для відвідування занять в офлайн форматі. На цьому аспекті роботи особливо наголосила європейський експерт і консультант в галузі вищої освіти доктор С. Мікеска з Університету прикладних наук (м. Мюнстер, Німеччина) під час проведення міжнародної гостьової онлайн-лекції [62]. Безумовно, є освітні програми, які навіть не потребували особливих змін, проте варто не забувати про спеціальності, що пов'язані з мистецтвом, медициною, фізичним навантаженням. Щоб зробити дистанційне навчання справді ефективним інструментом організації простору вищої освіти, слід взяти до уваги ті спеціальності, які дуже багато втратили в контексті реальності COVID-19.

Практична складова освітнього процесу повинна бути реалізована на високому рівні, що дозволить нам говорити про компетентність випускників у їхній галузі.

Висновки до розділу 3

Підбиваючи підсумки зазначимо, що дистанційне навчання все ще перебуває в процесі удосконалення, а процес адаптації продовжується на всіх рівнях роботи університету. З допомогою зворотного зв'язку й відповідного вимірювання параметрів керованої системи ми повинні врахувати усі недоліки та негативні аспекти дистанційного формату задля організації освітнього простору, який буде ефективним та комфортним для його учасників та вирішення проблем, що виникають під час організації простору вищої освіти періоду пандемії COVID-19. Згідно з результатами нашого емпіричного дослідження, проведеного методами анкетування та наукового інтерв'ю, ми можемо стверджувати, що дистанційне навчання зарекомендувало себе з хорошої сторони як серед здобувачів вищої освіти, так і серед викладачів університету.

Важливим аспектом нашої роботи стала безпосередня розробка рекомендацій у питанні організації дистанційного навчання в закладах вищої освіти. Варто зазначити, що даний список рекомендацій далеко не повний та є ще багато аспектів, які потребують поглибленого розгляду, проте в межах даної роботи ми вирішили приділити увагу саме їм, як тим, що потребують негайної уваги зі сторони МОН та самих закладів вищої освіти. Сучасна реальність COVID-19 вимагає від нас передових рішень та швидкого розвитку. Усі напрацювання та впровадження, що здійснюються зараз та будуть здійснюватися надалі, творять *дистанційну освіту нового часу*, забезпечуючи реалізацію нового шостого етапу її становлення як форми навчання, що може стояти на рівні з традиційною освітою та займати своє місце на ринку освітніх послуг.

ВИСНОВКИ

Вища освіта в сучасних умовах – це галузь, що повинна не лише давати швидкі й адекватні відповіді на запити суспільства, а й працювати «на випередження». Виклик, пов'язаний з пандемією COVID-19, доповнив перелік світових викликів, що стоять перед вищою освітою, а відповідний різкий масовий перехід до «вимушеного» дистанційного навчання постав у вигляді питання, на яке необхідно було дати відповідь у найкоротший термін.

1. З'ясовано, що становлення дистанційної форми навчання в історичному аспекті, до початку періоду COVID-19, пройшло декілька етапів розвитку, або поколінь, а саме: *перше покоління* – це кореспондентська або «single media» дистанційна освіта; *друге покоління* – «мультимедійна» дистанційна освіта із залученням аудіовізуальних пристроїв; *третє покоління* – «теле-освіта»; *четверте покоління* – це активна взаємодія учасників освітнього простору шляхом використання комп'ютера; *п'яте покоління* – безпосередня комунікація учасників освітнього простору, легкий доступ до необхідної інформації, онлайн-платформи та поява «нових» постачальників освітніх послуг. Акцентовано, що на даний момент можна констатувати появу *шостого покоління дистанційної освіти*, яке й припадає на розвиток дистанційної освіти в рамках світової реальності COVID-19. У якості конкретного прикладу практичного вияву шостого покоління дистанційної освіти наведено міжнародні гостьові онлайн-лекції викладачів європейських університетів, у яких авторка роботи брала безпосередню активну участь.

2. В дослідженні підкреслено, що дистанційна освіта зараз переживає свій період розквіту. Проаналізовано нормативну базу, яка регулює процес впровадження дистанційного навчання як самостійної форми організації освітнього процесу. Продемонстровано як дистанційна освіта імплементується в закладах вищої освіти, як єдиний можливий формат роботи, та які зміни вносить в освітній процес. Проаналізовано місце дистанційного навчання як основного інструменту організації навчання в реаліях COVID-19 на прикладі

таких країн, як Канада, Італія, Китай та Україна. Розглянуто реакцію на «вимушене» дистанційне навчання та інформаційно-технічну базу університетів зазначених країн. На прикладі Канади та Китаю показано широке використання різних онлайн-платформ. Особливістю двох країн є тісна співпраця між ЗВО Міністерствами та організаціями, що працюють у сфері вищої освіти. На прикладі Італії продемонстровано використання внутрішніх систем забезпечення. З'ясовано, що на рівні простору вищої освіти України на даний час не було систематизації щодо впровадження дистанційного навчання, усі університети діють автономно та згідно з власними установками. Проте слід зазначити, спільні тенденції щодо обрання платформ для навчання та LMS спостерігаються в кожному з 5 розглянутих закладів вищої освіти України.

3. Також в межах роботи здійснено порівняльний аналіз платформ організації освітнього простору в світових реаліях COVID-19. Встановлено, що найпоширенішими платформами на сьогодні стали такі, як Moodle, Zoom, Microsoft Teams. Кожна платформа була розглянута з точки зору функціоналу, зручності та доступності. Найважливішим аспектом було визначено безпосередню компетентність учасників освітнього простору в процесі використання зазначених платформ. Підкреслено, що даний аспект потребує особливої уваги при подальшому розгляді питання.

4. Досліджено особливості адаптації та ставлення учасників освітнього простору до дистанційного навчання в світових реаліях COVID-19. З цією метою було проведено два наукових інтерв'ю з представниками освітнього процесу університету та анкетування студентів, в якому взяло участь 110 респондентів. Показано, що найскладнішим в процесі адаптації для здобувачів стала відсутність «живого» спілкування, проте незважаючи на це, студенти визнали дистанційне навчання більш психологічно комфортним через низку причин. Щодо ставлення учасників освітнього процесу до дистанційного навчання, то розглянуто як позитивні, так і негативні сторони. Акцентовано, що серед негативних сторін студенти визначають втомлюваність, проблеми з

доступом до Інтернету та платформ та академічна недоброчесність, серед позитивних сторін – це, безумовно, мобільність, полегшення особистого менеджменту, можливість простішого поєднання різних аспекти свого життя.

5. Окреслено рекомендації в контексті використання успішного світового досвіду щодо дистанційного навчання в закладах вищої освіти України. Сформовано такий перелік напрямів роботи, який потребує розгляду, а згодом впровадження на рівні закладів вищої освіти України: підвищення компетентності в сфері ІТ, прийняття уніфікованої платформи для організації дистанційного навчання на рівні держави, здійснення кроків до усунення проблеми академічної недоброчесності в онлайн-режимі, розробка режиму дистанційного навчання відповідно до санітарно-гігієнічних норм, адаптація освітніх програм до сучасного онлайн-формату.

Подальшого дослідження потребують питання системи організації дистанційного навчання в інших країнах та методів дистанційного навчання в закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бекеш Ю. Р., Матієшин Л. М., Серов Ю. О. Огляд систем дистанційного навчання популярних ВНЗ України. С. 44–48. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hsizaAX7CSAJ:ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/22735/1/11-44-48.pdf+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 01.02.2022).
2. Вдовіна О. О. Психологічні аспекти адаптації студентів ЗВО до дистанційної освіти. *Наукові інновації та передові технології*. 2021. Т. 2, № 2. С. 167–176. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/525/528> (дата звернення: 06.02.2022)
3. Гарєєва Ф., Чурсанова М. Інноваційні технології в організації навчання під час пандемії COVID-19: досвід університетів світу. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/43556/1/COVID-19_Dosvit_universytetiv.pdf (дата звернення: 28.01.2022).
4. Гродзь Н. М. Характеристика протидії негативному впливу COVID-19 в закладах вищої освіти провідних країн світу. *Перспективи та інновації науки: Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2021., № 3(3). С. 39–45
5. Ель Махді М., Романовська О. Характерні риси вимушеного або екстреного дистанційного навчання. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/16847/1/PIONBUG_2020_P021-024.pdf (дата звернення: 27.01.2022)
6. Жевакіна Н. З історії дистанційної освіти. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2003. № 17. С. 135–141. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/periodic/visnyk/17/19_zhevaki-na.pdf (дата звернення: 26.01.2022)
7. Заячук Ю. Д., Олексишин А. А. Дистанційне навчання в реальності COVID-19: адаптивність до змін у просторі вищої освіти. Адаптивні процеси в

освіті: збірник матеріалів Першого Міжнар. наукового форуму (м. Харків, 07-08.02.2022 року). Харків, 2022. – Вип. 1 (4). – С. 212–214.

8. Заячук Ю. Д., Олексишин А. А. Платформи дистанційного навчання періоду реалій Covid-19 в закладах вищої освіти. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2022. – Вип. 7. – С. 178–180

9. Ключко В. М., Кулинич Т. В. Вплив пандемії COVID-19 на освіту в світі та Україні. *Особливості організації роботи закладів туристичної та готельно-ресторанної індустрії в умовах пандемії : матеріали Міжнар. науково-практ. Інтернет-конф.*, м. Харків, 17 берез. 2021 р. Харків, 2021. С. 144–148.

10. Ковтун О. П. Психологічний вплив дистанційного навчання на здобувачів освіти. *Дистанційна освіта в Україні: від теорії до практики : Матеріали I Всеукр. науково-практ. конф.*, м. Ірпінь, 25 берез. 2021 р. Ірпінь: Ірпінський фаховий коледж НУБіП України, 2021. С. 20–23.

11. Корнієнко Ю. К. Світовий досвід організації дистанційного навчання у період пандемії. *Збірник матеріалів III-ї Всеукраїнської науково-методичної конференції «Забезпечення якості вищої освіти: підвищення ефективності використання інформаційних технологій у здійсненні освітнього процесу»*, м. Одеса, 14 квіт. 2022 р. – 16 квіт. 2021 р. Одеса. С. 22–28.

URL:

[https://card-](https://card-file.ontu.edu.ua/bitstream/123456789/18376/1/Zab_yakosti_osv_2021_Korniyenko.pdf)

[file.ontu.edu.ua/bitstream/123456789/18376/1/Zab_yakosti_osv_2021_Korniyenko.pdf](https://card-file.ontu.edu.ua/bitstream/123456789/18376/1/Zab_yakosti_osv_2021_Korniyenko.pdf) (дата звернення: 23.07.2022).

12. Кудінова М., Більовський А. Механізм дистанційного навчання у закладах вищої освіти України під час пандемії COVID-19. *Збірник тез доповідей XI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів: наукові дослідження молоді з проблем європейської інтеграції*, м. Харків, 28 квіт. 2022 р. Харків, 2022. С. 252–255.

13. Малихін О. В., Арістова Н. О., Шпарик О. М. Організація освітнього процесу в Україні та країнах ЄС в умовах непрогнозованих глобальних впливів: довідкове видання [Електронне видання]. Київ: “КОНВІ ПРІНТ”, 2021. - 71 с.

14. Малиш Н. А., Москаленко С. О. Освітня політика в умовах пандемії COVID-19. *Вісник НАДУ. Серія «Державне управління»*. 2021. № 2. С. 69–73.

15. Малярчук О. В. Розвиток дистанційної освіти у XIX–XX столітті. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2008. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/2883/1/08movrdo.pdf> (дата звернення: 01.02.2022)

16. Маслов В. И. Теория и методика организации непрерывного повышения квалификации руководителей школ: учеб. пособие — Київ : МНО УССР, 1990, с. 259.

17. Мельніченко С. В., Ржевський Г. М., Роганов В. П. Психологічно-організаційні осоловості дистанційної форми навчання в сучасних умовах. URL: <http://dist.knute.edu.ua/index.php/ru/novini/31-psikhologichno> (дата звернення: 06.02.2022).

18. Наукове інтерв'ю, проведене автором роботи з головою профбюро студентів факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка Цехмайстренко Ю. В. (03.02.2022 р.).

19. Наукове інтерв'ю, проведене автором роботи з доцентом кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка Іващишин О. М. (04.02.2022 р.).

20. Непомнящий О. М., Марушева О. А. Деякі аспекти організації дистанційного навчання в умовах карантину. *Nauka I Studia*. 2021. № 6. URL: http://nauka-i-studia.info/ojs/index.php/pl_ojs/article/view/146 (дата звернення: 15.06.2022).

21. Олексішин А. А. EDpuzzle, Canva та Kahoot! Як засоби дистанційного навчання в закладах вищої освіти. *Матеріали студентських наукових конференцій кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи*

“Актуальні проблеми української освіти”. – Вип. 17. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – С. 24–25.

22.Олексишин А. А. Дистанційна освіта як форма організації освітнього процесу. *Актуальні проблеми української освіти : Матеріали студент. наук. конф. каф. заг. педагогіки та педагогіки виш. шк., м. Львів.* 2021. С. 29–33.

23.Офіційний сайт Canvas Massachusetts Institute of Technology. URL: <https://web.mit.edu/canvas/> (дата звернення: 26.01.2022).

24.Офіційний сайт Massachusetts Institute of Technology. URL: <https://web.mit.edu/about/> (дата звернення: 26.01.2022).

25.Охотник Г. Г. Теоретичні основи щодо організації дистанційного навчання в школі. *На урок.* URL: <https://naurok.com.ua/teoretichni-osnovi-schodo-organizaci-distanciynogo-navchannya-v-shkoli-50797.html> (дата звернення: 31.01.2022).

26. Пилаєва Т. В. До розуміння поняття «дистанційна освіта». URL: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12644/1/ДО%20РОЗУМІННЯ%20ПОНЯТТЯ%20ДИСТАНЦІЙНА%20ОСВІТА.pdf> (дата звернення: 27.01.2022).

27. Пилаєва Т. Історія розвитку дистанційної освіти в світі. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.* 2016. № 147. С. 114–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2016_147_30 (дата звернення: 28.01.2022). с.116

28. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Каб. Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п#Text> (дата звернення: 27.01.2022).)

29. Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають

освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямами і спеціальностями : Наказ МОН від 30.10.2013 р. № 1518. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1857-13#Text> (дата звернення: 24.11.2021)

30. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : Наказ МОН від 25.04.2013 р. № № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18> (дата звернення: 24.11.2021)

31. Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки : Постанова Каб. Міністрів України від 23.09.2003 р. № 1494. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1494-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.11.2021)

32. Про Національну програму інформатизації : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр#Text> (дата звернення: 27.01.2022).

33. Рекомендації щодо впровадження дистанційного навчання від Центру забезпечення якості освіти НаУКМА. *Офіційний сайт Національного університету "Києво-Могилянська Академія"*. URL: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/osvita/quality-edu/korysni-materialy/4394-rekomendatsii-shchodo-vprovadzhennia-dystantsiinoho-navchannia-vid-tsentru-zabezpechennia-iakosti-osvity-naukma> (дата звернення: 25.08.2022).

34. Рогожа М. М. Соціальні виклики та етичні проблеми дистанційного навчання в університеті (під час карантину COVID-19 в Україні). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2021. № 1(89). С. 35–45. URL: <http://philosophy.visnyk.zu.edu.ua/article/view/239621/238067> (дата звернення: 24.08.2022).

35. Самойленко О. М. Моделі дистанційної освіти та основні етапи їх розвитку. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:-IjEWFYI3iIJ:www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&I

MAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vpo_2011_5_18.pdf+∓cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (дата звернення: 21.01.2022).

36. Санітарно-гігієнічні норми і правила роботи за комп'ютером. URL: <https://agrokoledg-online.pl.ua/wp-content/uploads/2020/11/sanitarno-gigiyenichni-normy-i-pravyla-roboty-za-kompyuterom.pdf> (дата звернення: 06.02.2022).

37. Свищ Н. Адаптація здобувачів вищої освіти до дистанційного навчання. *VI Дунайські Наукові Читання : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., з нагоди 80-ої річниці ІДГУ*, м. Ізмаїл, 16 лют. 2022 р. Ізмаїл: ІДГУ, 2020. С. 122–126.

38. Словник психологічних термінів. URL: <https://nuph.edu.ua/slovnik-psihologichnih-terminiv/> (дата звернення: 01.02.2022).

39. Спільнота УКУ отримала тимчасовий безкоштовний доступ до курсів Coursera. *Офіційний сайт Українського Католицького Університету*. URL: <https://ucu.edu.ua/news/spilnota-uku-otrymala-tymchasovuj-bezkoshtovnyj-dostup-kursiv-coursera/> (дата звернення: 25.08.2022).

40. Халатур С. М., Карамушка О. М., Крючко Л. С. Дистанційна освіта в Україні: сьогодення та перспективи. *Молодий вчений*. 2020, № 8 (84). С. 175–178. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/791/762> (дата звернення: 01.02.2022).

41. Чупіна К. Навчання в університетах під час пандемії COVID-19: досвід ЄС. *Вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки: Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика : матеріали 7-ої Всеукр. наук.-практ. конф.* (25 березня 2021 р.). 2021. № 7. С. 201–204.

42. Чурсанова М., Гарєєва Ф., Савченко Д. Досвід використання технологій дистанційного навчання в освітньому просторі Європи під час пандемії COVID-19. *Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 2. С. 63–74. URL: <http://bdpu.org:8080/bitstream/123456789/4333/1/Dosvid%20vykorystannya%20te>

khnohohiy%20pid%20chas%20pandemiyi%20covid-19.pdf (дата звернення: 28.01.2022).

43.Що таке Moodle?. *Moodle*. URL: <https://moodle.org/mod/page/view.php?id=8174> (дата звернення: 01.02.2022).

44. Ярошенко Т. О. Дистанційне навчання в системі вищої освіти: сучасні тенденції. *Інженерні та освітні технології*. 2019. Т. 7, № 4. С. 8–21. URL: <https://doi.org/10.30929/2307-9770.2019.07.04.01> (дата звернення: 24.01.2022)

45. Ястремська С. Історичні віхи становлення дистанційного навчання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 3. С. 239–247. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2016_3_26 (дата звернення: 26.01.2022).

46. Anderson B., Simpson M. History and heritage in distance education. *Journal of Open, Flexible, and Distance Learning*. 2012. Vol. 16, no. 2. P. 1–10. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1080085.pdf> (date of access: 26.01.2022).

47. Bao W. COVID-19 and online teaching in higher education: A case study of Peking University. *Hum Behav & Emerg Tech*. 2020. № 2(2). С. 113–115. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7262082/> (date of access: 24.08.2022).

48. Bin Yang, Cheng Huang. Turn crisis into opportunity in response to COVID-19: experience from a Chinese University and future prospects. *Studies in Higher Education*, 2021, pp.121-132.

49. BREAKING: U of A approves “extraordinary measures” for final exams and grades due to COVID-19. *The Gateway*. URL: <https://thegatewayonline.ca/2020/03/breaking-u-of-a-approves-extraordinary-measures-for-final-exams-and-grades-due-to-covid-19/> (date of access: 15.09.2022).

50. COVID-19 updates for March 2020. *UA/AU. University Affairs/Affaires universitaires*. URL: <https://www.universityaffairs.ca/news/news-article/covid-19-updates-for-march-2020/> (date of access: 15.06.2022).

51. Holmberg B. Guided didactic conversation in distance education. *Distance Education: International Perspectives* – London : Croom Helm, 1983. – P. 114–122.

52. Holmberg B. The Evolution of the Character and Practice of Distance Education. *Open Learning*. URL: <http://www.c3l.uni-oldenburg.de/cde/found/holmbg95.htm> (date of access: 31.01.2022).

53. Ivus, M., Quan, T., Snider, N., Uncharted Waters: A World-class Canadian E-learning Paradigm, Information and Communications Technology Council, 2021. P.52

54. Jennifer Polk. Zoom Basics. URL: <https://docs.google.com/document/d/1xdENyIV1505FDXBJ7n5PaaHinGGUWc1R0ib1t7DRSCw/edit> (date of access: 15.06.2022).

55. Kasim, N. N. M., & Khalid, F. Choosing the right learning management system (LMS) for the higher education institution context: A systematic review. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*. 2016, 11(6). PP. 55-61.

56. L. Schneider S., Laurin Council M. Distance learning in the era of COVID-19. *Archives of Dermatological Research*. 2021. P. 389–390. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00403-020-02088-9> (date of access: 27.01.2022).

57. Laiho Anne. Гостьова онлайн-лекція на тему «Educational sciences at the University of Turku – studies, expertise and employment», прочитана доцентом кафедри педагогіки факультету освіти університету Турку, м. Турку, Фінляндія для студентів магістратури спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» Львівського національного університету імені Івана Франка (15.12.2021 р.).

58. Launch Of The First Distance Course, Bachelor In Business Management. *Universidade Eduardo Mondlane*. URL: <https://uir.unisa.ac.za/bitstream/handle/10500/101/UNIVERSIDADE%20EDUARD>

O%20MONDLANE.pdf;jsessionid=D34F75CA534B4381EA727AEFA0B0B53B?sequence=1 (date of access: 06.02.2022).

59.Lauriane I. Online education in times of COVID-19 – a challenging transition for European countries. *Eyes on Europe*. URL: <https://www.eyes-on-europe.eu/online-education-in-times-of-covid-19-a-challenging-transition-for-european-countries/> (date of access: 15.06.2022).

60.Mark G.; Semaan B. Resilience in collaboration: Technology as a resource for new patterns of action. *Proceedings of the 2008 ACM conference on Computer supported cooperative work*. 2008. p. 137-146. URL: <https://www.ics.uci.edu/~gmark/cscw2008.pdf> (date of access: 27.01.2022).

61. McIsaac M. S., Gunawardena C. N. Distance Education. URL: <http://members.aect.org/edtech/ed1/pdf/13.pdf> (date of access: 29.01.2022)

62.Mikeska Sonja. Гостьова онлайн-лекція на тему «Trends, Challenges and Opportunities in Quality Assurance and Internationalisation of Study Programmes»), прочитана консультантом в галузі вищої освіти, Центр розвитку якості освіти Університету прикладних наук, м. Мюнстер, Німеччина для студентів магістратури спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» Львівського національного університету імені Івана Франка (21.01.2022 р.).

63.MOOC.org. URL: <https://www.mooc.org/> (date of access: 15.09.2022).

64. Nipper, S. (1989). Third generation distance learning and computer conferencing. In R. Mason and A. Kaye (Eds.), *Mindweave: Communication, computers and distance education*, *Permagon*, Oxford, UK. pp. 63-73.)

65. Olugbade D., Olurinola O. Teachers' Perception of the Use of Microsoft Teams for Remote Learning in Southwestern Nigerian Schools. *African Journal of Teacher Education*. 2021. Vol. 1, no. 10. P. 265–281. URL: <https://journal.lib.uoguelph.ca/index.php/ajote/article/view/6645/6363> (date of access: 01.02.2022).

66.Online services for students. *Офіційний сайт Болонського університету*. URL: <https://www.unibo.it/en/services-and-opportunities/online->

services/online-services-for-students-1/online-services-for-students (date of access: 02.08.2022).

67. Peking University. Peking University held its online education platform opening ceremony. *Global MOOC and Online Education*. URL: <https://mooc.global/pku/peking-university-held-its-online-education-platform-opening-ceremony/> (date of access: 22.07.2022)

68. Pellegrini, M., Maltinti, C. (2020) “School never stops”: Measures and experience in Italian schools during the COVID-19 lockdown. *Best Evid Chin Edu*, 5(2): p. 649-663, URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1288106.pdf> (date of access: 01.02.2022)

69. Remote Working Solutions: Tencent Meeting & VooV Meeting. URL: <https://www.tencent.com/en-us/responsibility/combat-covid-19-tencent-meeting.html> (date of access: 25.08.2022).

70. Rotolo A. First-mover advantage? Lessons from the University of Bologna’s response to Covid-19. *The Guild of European Research-Intensive Universities*. URL: <https://www.the-guild.eu/blog/first-mover-advantage-lessons-from-UniBO-response-to-covid-19.html> (date of access: 02.08.2022).

71. Shale D. Toward a reconceptualization of distance education. *American Journal of Distance Education*. 1988. Vol. 2, (3). P. 25. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08923648809526633> (date of access: 26.01.2022)

72. Simonson M., Schlosser L. A. Distance Education 3rd Edition: Definition and Glossary of Terms. Charlotte, North Carolina : Information Age Publishing, Inc., 2009. P. 259.

73. Supporting learning recovery one year into COVID-19: the Global Education Coalition in action. *UNESDOC Digital Library*. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376061> (date of access: 26.01.2022).

74. Thomas K. COVID-19 has changed how Canadian universities teach, possibly forever. *Montreal Gazette*. URL:

<https://montrealgazette.com/news/postpandemic/covid-19-has-changed-how-canadian-universities-teach-possibly-forever> (date of access: 02.08.2022).

75. Uğur Demiray, Aytekin İşman. History of distance education. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/115681> (date of access: 23.01.2022).

76. Wang X. Chinese Higher Education in Response to COVID-19. URL: <https://iite.unesco.org/wp-content/uploads/2020/03/Tsinghua-University.pdf> (date of access: 26.08.2022).

77. What is Quercus?. *Офіційний сайт Університету Торонто*. URL: https://help.learn.utoronto.ca/hc/en-us/articles/115001900034-What-is-Quercus-?gclid=CjwKCAjwzNOaBhAcEiwAD7Tb6Ln01pmj79ME27Y9b05XsBcOyDXExX0bqsBPD3T055wp-pv0FCU8WhoCNX8QAvD_BwE (date of access: 15.06.2022).

78. World Health Organization declares COVID-19 a pandemic. *Офіційний сайт Йоркського університету*. URL: <https://yfile.news.yorku.ca/2020/03/11/world-health-organization-declares-covid-19-a-pandemic/> (date of access: 15.06.2022).

79. Yimeng Wang Siyi Zhang. iCourse International Co-developed by NetEase Youdao and China's Higher Education Press. *JmdEdu*. URL: <https://en.jmdedu.com/Article/322> (date of access: 21.07.2022).

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета опитування студентів

1. Якій формі навчання ви надаєте перевагу?

1) Очна 2) Змішана 3) Дистанційна

2. Чи задоволені ви дистанційною формою навчання?

1) Так 2) Скоріше так, ніж ні 3) Скоріше ні, ніж так 4) Ні

3. Чи знали ви про поняття "дистанційної освіти" до початку масового впровадження через пандемію COVID-19?

1) Так 2) Ні

4. Чи користуєтесь(вались) ви українськими порталами дистанційного навчання? Якими?

1) EdEra 2) Відкритий Університет Майдану 3) Prometheus 4) Preply 5) На Урок

6) Всеосвіта 7) Сервер дистанційного навчання ТОКІППО 8) Не користуюсь 9)

Інше

5. Чи користуєтесь(вались) ви міжнародними порталами дистанційного навчання? Якими?

1) Coursera 2) EdX 3) University of the People 4) FutureLearn 5) Khan Academy

6) Iversity 7) OpenupEd 8) Udacity 9) OpenLearn 10) Не користуюсь 11) Інше

6. Якщо ви проходили курси на платформах дистанційного навчання, то ви обирали курси дотичні до вашої спеціальності чи додаткові для загального розвитку?

1) За спеціальністю 2) Додаткові курси 3) І ті, і ті

7. Якщо ви проходили курси на платформах дистанційного навчання, то чи залишилися ви задоволені пройденими курсами у такому форматі?

1) Так 2) Скоріше так, ніж ні 3) Скоріше ні, ніж так 4) Ні

8. Якщо ви проходили курси на платформах дистанційного навчання, то чи отримали ви сертифікат чи інше підтвердження після проходження курсу?

1) Так 2) Ні

9. Які проблеми у вас виникали найчастіше у процесі дистанційного навчання?

1) Проблеми з інтернетом 2) Проблеми з on-line платформами (авторизація, збої)

3) Некомпетентність викладачів у використанні ІКТ 4) Проблеми з функціоналом платформ в залежності від пристрою (телефон, планшет, комп'ютер) 5) Незмога відвідувати усі пари через обмежений доступ до комп'ютера чи іншого пристрою

6) Сильна перевтомлюваність у зв'язку з постійною роботою за комп'ютером

7) Збільшення обсягу роботи 8) Проблема з доступом до необхідної інформації

9) Проблем не виникало 10) Інше

10. Які недоліки ви вбачаєте в дистанційній освіті у порівнянні з очною формою навчання?

11. Які переваги ви вбачаєте в дистанційній освіті у порівнянні з очною формою навчання?

12. Яку форму навчання ви вважаєте більш психологічно комфортною?

1) Дистанційне навчання 2) Очне навчання

13. Чи згодні ви з твердженням "Дистанційне навчання допомагає подолати психологічні бар'єри та проблеми з комунікацією, що виникають при живому спілкуванні"

1) Так 2) Скоріше так, ніж ні 3) Скоріше ні, ніж так 4) Ні

14. Чи готові ви були б перейти на дистанційне навчання як основну форму організації освітнього процесу?

1) Так 2) Скоріше так, ніж ні 3) Скоріше ні, ніж так 4) Ні

15. Чи обрали б ви дистанційну освіту як основну форму здобуття вищої освіти?

1) Так 2) Скоріше так, ніж ні 3) Скоріше ні, ніж так 4) Ні

16. Чи підтримуєте ви ідею "віртуальних" університетів?

1) Так 2) Скоріше так, ніж ні 3) Скоріше ні, ніж так 4) Ні

17. Чи обрали б ви навчання в "віртуальних" університетах як спосіб здобуття вищої освіти за кордоном?

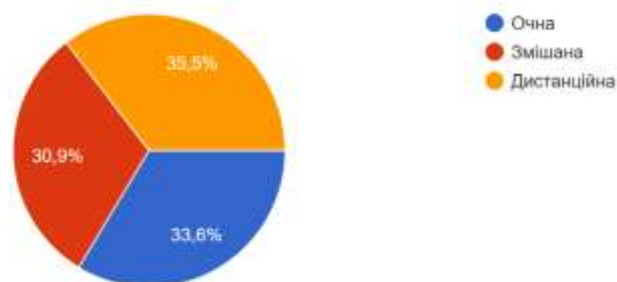
1) Так 2) Скоріше так, ніж ні 3) Скоріше ні, ніж так 4) Ні

Додаток Б

Діаграми результатів анкетування студентів

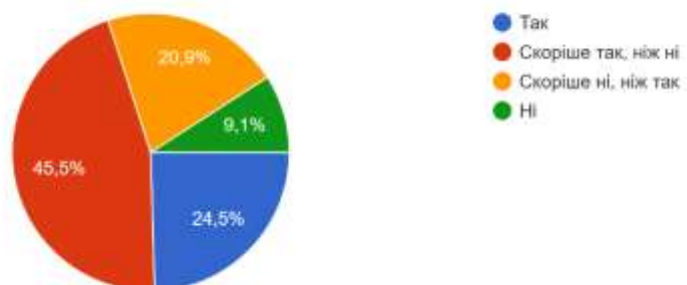
Якій формі навчання ви надаєте перевагу?

110 відповідей

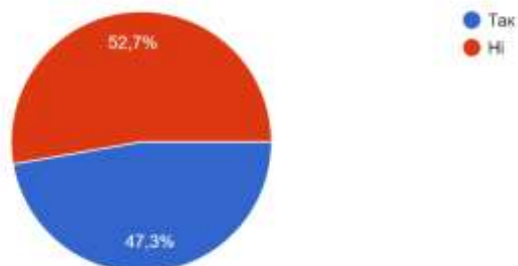
Чи задоволені ви дистанційною формою навчання?

110 відповідей

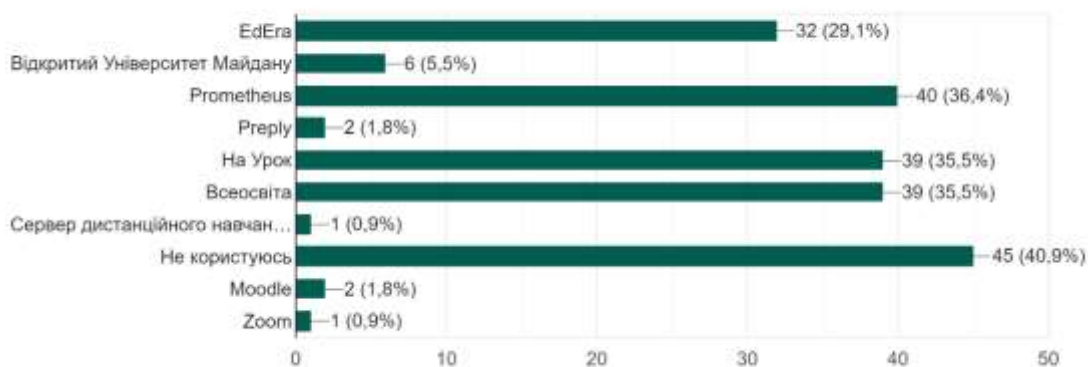
Чи знали ви про поняття "дистанційної освіти" до початку масового впровадження через пандемію COVID-19?

110 відповідей

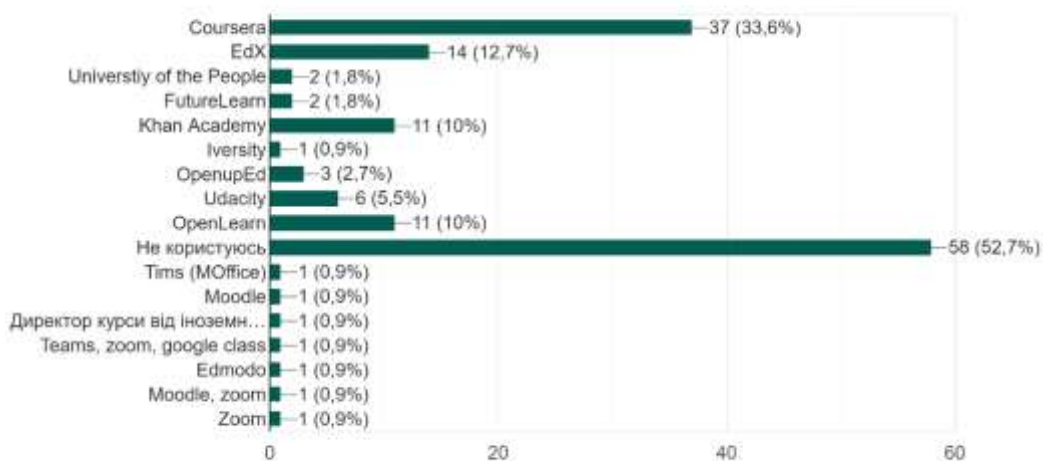
Чи користуєтесь(вались) ви українськими порталами дистанційного навчання? Якими?

110 відповідей

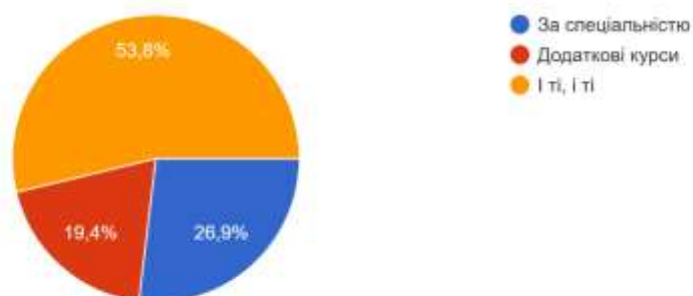
Чи користуєтесь(вались) ви міжнародними порталами дистанційного навчання? Якими?

110 відповідей

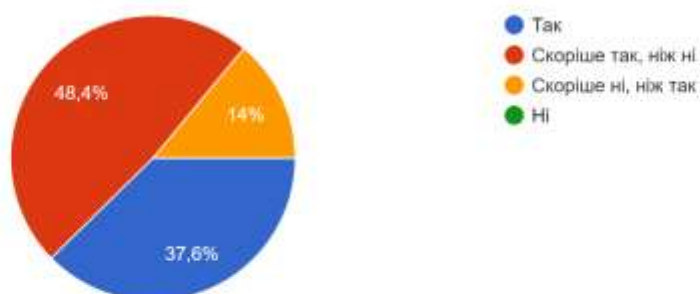
Якщо ви проходили курси на платформах дистанційного навчання, то ви обирали курси
дотичні до вашої спеціальності чи додаткові для загального розвитку?

93 відповіді

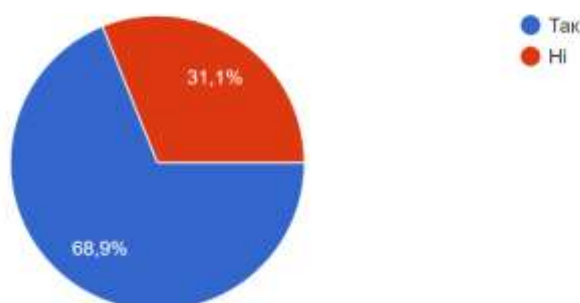
Якщо ви проходили курси на платформах дистанційного навчання, то чи залишились ви задоволені пройденими курсами у такому форматі?

93 відповіді

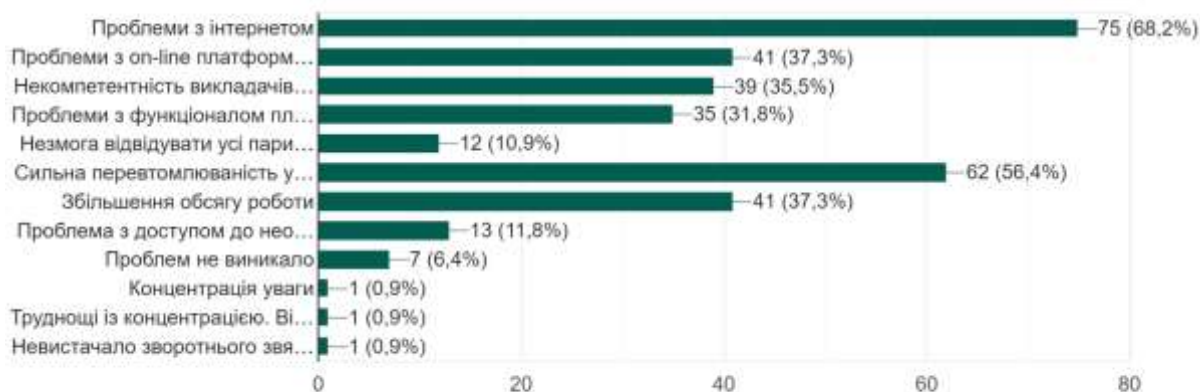
Якщо ви проходили курси на платформах дистанційного навчання, то чи отримали ви сертифікат чи інше підтвердження після проходження курсу?

90 відповідей

Які проблеми у вас виникали найчастіше у процесі дистанційного навчання?

110 відповідей

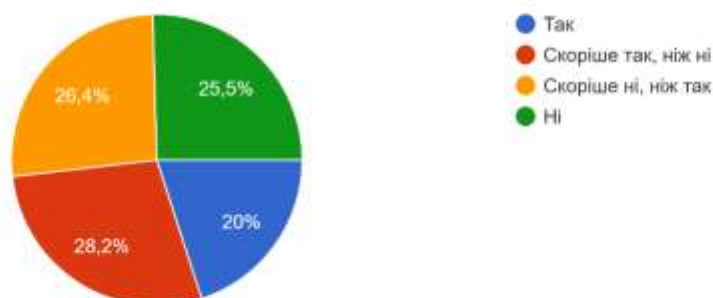
Яку форму навчання ви вважаєте більш психологічно комфортною?

110 відповідей

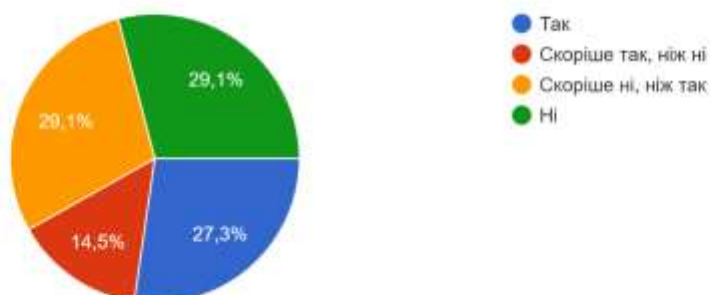
Чи згодні ви з твердженням "Дистанційне навчання допомагає подолати психологічні бар'єри та проблеми з комунікацією, що виникають при живому спілкуванні"

110 відповідей

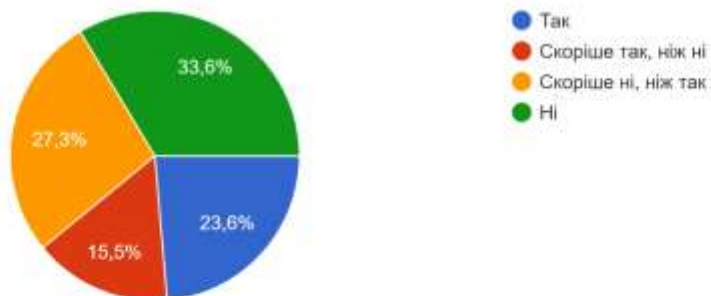
Чи готові ви були б перейти на дистанційне навчання як основну форму організації освітнього процесу?

110 відповідей

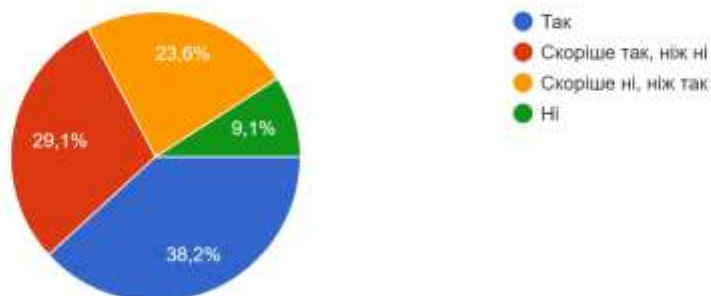
Чи обрали б ви дистанційну освіту як основну форму здобуття вищої освіти?

110 відповідей

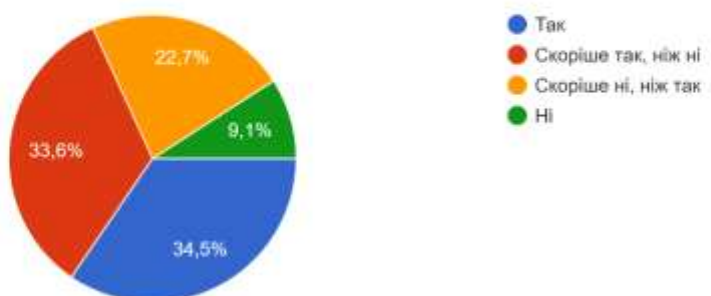
Чи підтримуєте ви ідею "віртуальних" університетів?

110 відповідей

Чи обрали б ви навчання в "віртуальних" університетах як спосіб здобуття вищої освіти за кордоном?

110 відповідей

Додаток В

Питання інтерв'ю

1. Перехід на дистанційне навчання – це безумовно зміни які зачепили багато сфер нашого життя і ці зміни потребували певного пристосування. Чи важким був процес адаптації до нової форми роботи?

2. Які труднощі виникали в ході адаптації? (Це можуть бути як технічні, так і фізичні чи емоційно-психологічні труднощі)

3. Чи відчули ви момент, коли адаптація завершилась? Чи вона досі триває?

4. Чи відчули ви зміни в балансі між університетським та особистим життям? Чи постійне перебування вдома стерло межі як такі?

5. Чи змінився, а якщо змінився то як, час підготовки до занять?

6. Чи змінився рівень відповідальності та складності в процесі підготовки?

7. Яку пораду ви можете дати студентам (та іншим викладачам) стосовно процесу адаптації до дистанційного навчання?

8. У процесі адаптації безумовно важливою є емоційна сфера. Отож, чи вважаєте ви дистанційну освіту більш психологічно комфортною у порівнянні з традиційним очним навчанням?

9. Чи погоджуєтесь ви з твердженням «Дистанційне навчання допомагає подолати психологічні бар'єри та проблеми з комунікацією, що виникають при живому спілкуванні»? Чим на вашу думку це зумовлено?

10. Чи помітили ви зміни у поведінці студентів, якщо порівнювати очні та онлайн-пари? Чи стали студенти більш відкритими чи навпаки спостерігається певна скутість? Наскільки поширена дана тенденція (якщо вона є)?

11. Чи помітили ви зміну свого ставлення до дистанційного навчання за останні два роки? Як би ви охарактеризували цю зміну?

12. Які основні недоліки дистанційної освіти на вашу думку? Як ви вважаєте, який з них найлегше усунути, а який навпаки, потребує великої кількості ресурсів для вирішення?

13. Яку найбільшу перевагу дистанційного навчання ви для себе знайшли? Яка перевага стала для вас неочікуваною, стала тим, про що ви раніше не задумувались?

14. Чи збільшилась кількість звертань студентів з різними питаннями в ході нового формату навчання? Чи є категорія питань, що виникає виключно в розрізі дистанційного навчання?

15. Які нові технології/прийоми почали використовувати під час дистанційного навчання?

16. Чи вплинула зміна форми роботи університету на якість взаємозв'язку формату: університет-викладач, викладач-студент (університет-профбюро, профбюро-студенти)?

17. Чи відчули ви зменшення рівня власної проінформованості через відсутність безпосереднього контакту з університетом?

18. Чи зауважили ви різке збільшення кількості труднощів в процесі організації освітнього простору через недостатній взаємозв'язок з університетом?

19. На вашу думку, які дії університету є найважливішими у процесі адаптації освітнього простору до дистанційного навчання?

Продовжте речення «Дистанційне навчання особливе тим, що...»

Додаток Г

Про нас Навчання Вступники Наука Студенти

Конкурс студентських наукових робіт зі спеціальності «Освітні педагогічні науки»

26.01.2022 | 10:53

25 січня 2022 року на кафедрі загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка відбувся I тур Всеукраїнського Конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Освітні педагогічні науки».

Результати власних наукових досліджень представили студенти магістри денної та заочної форми навчання спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки. Організація освітнього простору: управління та експертиза».

Враховуючи високий рівень вимог для участі у другому турі Конкурсу студентських наукових робіт було відзначено кращих студентів переможців. Ними стали: Христина Вишнявська (керівник проф. Караманов О.В). Тема роботи «Модельні уроки в музеях у контексті інтеграції сучасних наукових знань» та Анастасія Олексишин (керівник доц. Заячук Ю.Д.) Тема роботи «Інструменти організації простору вищої освіти в ситовій реальності COVID-19».

Пишемося нашими студентами і бажаємо їм гідно представити факультет педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка на II турі Всеукраїнського Конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Освітні педагогічні науки», який відбудеться у Криворізькому державному педагогічному університеті.

Пішіть

Останні новини

Відбувся регіональний науковий методичний семінар-практикум
26.11.2022
22 листопада 2022 року у межах співпраці Науково-дослідницької лабораторії інноваційної освіти Волинського національного університету імені...

Доцент кафедри загальної пед та педагогіки вищої школи Юлія Заячук виступила з доповіддю на вебінарі Центру глобальної освіти Оксфордського університету
27.11.2022
22 листопада 2022 року доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Заячук Ю.Д. виступила з доповіддю на вебінарі Центру глобальної освіти Оксфордського університету.

Благословенний збір до днів Святих Миколай
26.12.2022
Факкультетська спеціальність Педагогічна освіта (Галузь знань 0401) університету імені Івана Франка

Додаток Д

Додаток Е

Додаток Ж